

Torsken kommune

Fortid skaper framtid

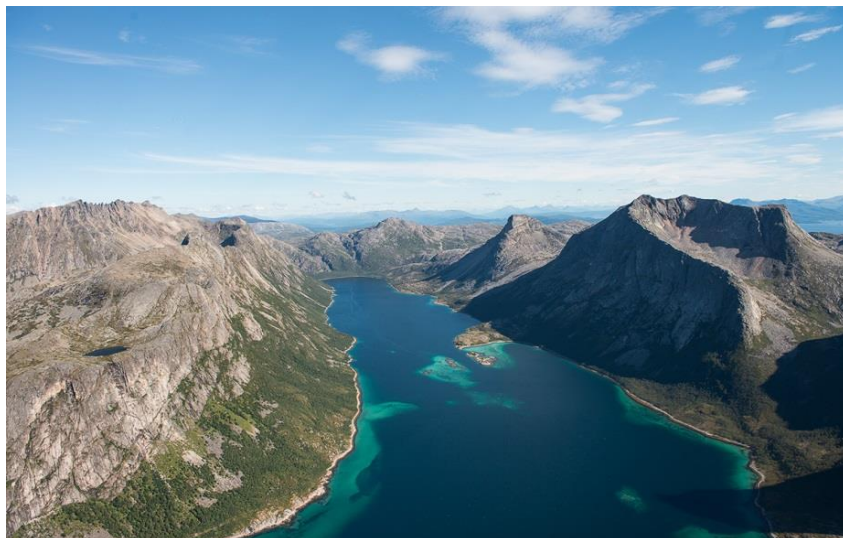
Kommunedelplan for kulturminner i Torsken kommune 2017-2021

Flyfotos: Jens Kristian Nilsen
Historiske fotos (s/hv): Digitalarkivet, andre arkiv og internett
Øvrige fotos kulturminner: Hans Peder Pedersen
Registreringer og planansvarlig: Hans Peder Pedersen
Fotos kan bare brukes etter avtale med rettighetshaver

INNHold:

	Side
Forord/kort historikk	2
Hvorfor kulturminneplan?	5
Bakgrunnen for prosjektet	5
Definisjoner og begreper	6
Visjoner og mål	7
Handlingsprogram	8
Retningslinjer og bestemmelser	9
Generell oversikt	10
Satsingsområder,	
Prioriteringer og oppfølging	50
Registreringer	51
Kart	58
Kilder	58

Selfjorden, grensa mellom Torsken (t.v.) og Tranøy kommuner

Forord/kort historikk

Kommunedelplan for kulturminner i Torsken kommune 2017 - 2021

Ytre Senja, og ikke minst Torsken kommune, er særdeles rik på spor fra tidligere tiders bosetting og aktiviteter.

I karrige kår, på smale landstriper mellom fjell og hav, har mennesker bodd og livnært seg til alle tider. De begrensede arealene kommer godt fram på flyfotos som er lagt inn i planen. Gjennom befaringer, registreringer, et tallrikt materiale av løsgjenstander og utgravinger har man skaffet seg sikre bevis for at de eldste bosettingene er minst 6000 år gamle. Bare her i kommunen er det funnet og delvis registrert rundt et par hundre tufter fra steinalderen. Mange av disse ligger i grupper, er

delvis gravd ned i grunnen og er runde i formen. Små valler etter sammensunkne vegger er også vanlig å finne. På noen områder kan tuftene være opptil 12-14 m i diameter. De tydeligste og flotteste finner man på Skarlandet, på Banhågen i Veidmannen og på sørsida av Grunnfarnesfjorden.

Rundt år 0 fikk befolkninga her ute etter hvert kjennskap til jernproduksjon, noe som ble ei ny tidsregning, kalt jernalderen. Jernet kom nok først til områdene her nord gjennom byttehandel, muligens med landene i øst eller sørfra. Man trodde at kunsten med å ta ut myrmalm og smi jern var ukjent for nordlendingene i århundrer, inntil man flyttet historia om dette flere hundre år bakover i tid, ved at det på Flakstadmyrene ble funnet ei jernvinne med mye slagg i kanten, datert til 200-300-tallet. Dette er nok ikke den eneste her på ytre Senja, ettersom det er grunn til å tro at det også har foregått jernvinning i Grunnfarnesbotn. Ved utgravinger der i ei tuft fra 400-tallet, ble det funnet mange jernfragmenter. Dette tyder på at en lokal smed har holdt til her. I terrenget rundt Grunnfarnesfjorden er det funnet mange hustufter og gravhauger, spesielt fra den delen av jernalderen som benevnes som Folkevandringstida (ca. 400-600 e. Kr.). Lengden på tuftene varierer fra over 40 m lengde (antakelig den største i Troms) og ned mot 12-15 m. Noen av gravhaugene framtrer som tydelige forhøyninger i terrenget, ofte med fotkrans av stein. I Grunnfarnesbotn finner man også ei grav med bautastein. Tre samla graver, ei meget omfangsrik med bautastein (1,32x0,49x0,20) i Sifjord, er alle ødelagt for 60-70 år siden og steinen brukt som brostein over en liten bekk. Det er også ei stor jernaldertuft i Kjerringvika, 33 m lang. Det fins mange nausttufter over hele kommunen. Tre godt synlige på Flakstadvåg, den største 22x10 m, kunne nok romme båter opptil 40-50 fot. Den siste store oppdagelsen fra jernalder/vikingetid ble gjort på gårdshaugen i Sifjord, hvor man ved utgraving fant godt bevarte golvbord og rester av takstolper og annet materiale etter hus fra ca år 1000.

Etter hvert glir historia over i Middelalderen, som regnes fra ca år 1050 til 1536 (Reformasjonens inntredelse i Norden). De mest framtreddende minnesmerker fra Middelalderen finner man i de gamle fiskeværerne langs kysten, i form av gårdshauger. Det er i realiteten svære avfallsdynger, hvor hovedbruket kvittet seg med alt fra alle typer redskaper, middagsrester, husgeråd, møkker osv. I Torsken er gårdshauger registrert mange steder: Teistevika («Dungan» to hauger h.h.v. 55x30x3,5 m og 16x25x1 m), opptil 5 m.), Sandsvika (150x40x5 m), Kjerringvika (50x55x3,5 m), Grunnfarnes (95x60x2 m – noe utgravd museet), Kalfarnes (65x45x2 m), Sifjord (35x40x5 m – noe utgravd av museet), Torsken (75x30x3m) og Leikvika (65x40x3,5 m). De fleste gårdshaugene er delvis ødelagte av senere bosetting og aktivitet, mens de i Teistevika og Kjerringvika er godt synlige og framtrer stort sett som intakte. Gryllefjord gårdshaug var størst i Troms med opprinnelig lengde 250 m, bredde 45 m og 5 m høyde. Den er det bare små rester igjen av.

Den delen som hittil er omtalt omfatter kulturminner fra oldtid fram mot slutten av middelalderen (til 1537). De regnes som automatisk freda og forvaltes etter lovverk fastsatt av Klima- og Miljødepartementet.

Kommunes kulturminneplan gjelder oversikt over kulturminner etter den tid, og som kommunen har ansvar for å forvalte på en bærekraftig måte. Eldre kulturminner og annet historisk stoff er likevel delvis tatt med i planen, bl.a. for å kunne påvise utviklingstrekk.

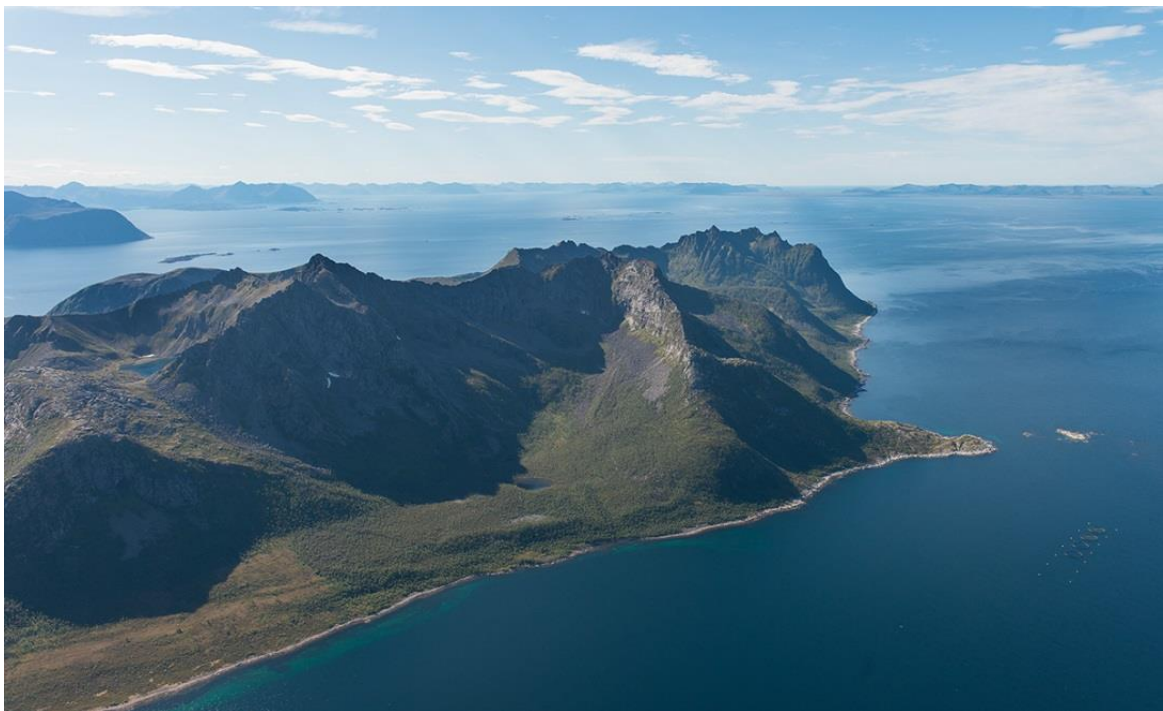
Prosjektleder har i alt registrert 282 kulturminner og fotografert og samlet foto av rundt 500 objekter. Arbeidet er for omfattende til at alt kan legges inn i selve kulturminneplanen, men noe av dette materialet legges ved som digitalt vedlegg. Der finner en også tilleggsinformasjon som ikke framkommer i plandokumentet. De fleste enkeltobjekter er målt inn med GPS. Områder med

vernestatus (Sandsvika, Holmenvær og Teistevika/Sildevika) og Ørja er undersøkt av andre og er derfor bare delvis omtalt i planen.

Oversiktsfotos søndre del av kommunen

Innover Årbergsnakken mot Bjørøya. I fortsettelsen Store og Lille Salberget. Leikvika t.v.

F.v. nærmest: Skarlandet, Lendepollen, Flesen og Blåstranda mot Leikeneset ytterst

Hvorfor kulturminneplan?

Utarbeidelse av kulturminneplan er et oppdrag fra Riksantikvaren, som også har finansiert planarbeidet. Troms fylkeskommunes kulturetat har vært kontaktledd og har fulgt opp arbeidet gjennom kurs og møtevirksomhet.

Bakgrunnen for dette initiativet er beskrevet slik:

«Kommunane er viktige som forvaltarar av kulturminne og kulturmiljø. For å vere best mogleg rusta til forvaltingsoppgåvene, er ein kulturminneplan eit godt verktøy.

Målet er at 90 % av alle kommunane i landet skal ha stadfesta planar med eit særskild fokus på kulturminne innan 2020.

Ein kulturminneplan gir oversikt og kunnskap

Ein kulturminneplan er kommunen si oversikt over viktige kulturminne og kulturmiljø i kommunen og inneheld ein plan for forvaltinga av desse.

Kommunane definerer sjølve kva kulturminne som er verneverdige og som skal inngå i deira kulturminneplan.

Gjennom arbeidet med å lage ein kulturminneplan får kommunen sett temaet på den politiske dagsorden og aktualisert kulturarven si rolle i samfunnsutviklinga. Ein kulturminneplan gir kommunen kunnskap om lokalhistoria og prioriterer kulturminna som ein vil ta vare på for framtida.

Bakgrunnen for registreringsprosjektet

Det er ei nasjonal målsetting å redusere tapet av verneverdige kulturminner [jf. Nasjonalt miljømål 2.1](#). For å nå dette målet, må ein ha oversikt over desse kulturminna i kommunen.

[St. meld. 35 \(2012-2013\) Framtid med fotfeste](#) legg vekt på styrking av den kommunale kompetansen på kulturminnefeltet, og på kor viktig det er at kommunane skaffar seg oversikt over verneverdige kulturminne i kommunen gjennom kulturminneplanar.

KIK-prosjektet er ein del av [Kunnskapsløftet for kulturminneforvaltinga](#) som er Riksantikvarens satsing for ei kunnskapsbasert, målretta og effektiv kulturminneforvalting».

I Torsken kommune ble arbeidet med registreringer i forbindelse med planen igangsatt sommeren 2014 og sluttført høsten 2016.

Mye registreringsarbeid gjenstår, men de registreringer som er gjort, danner et godt grunnlag for å kunne prioritere kulturminner og kulturmiljø.

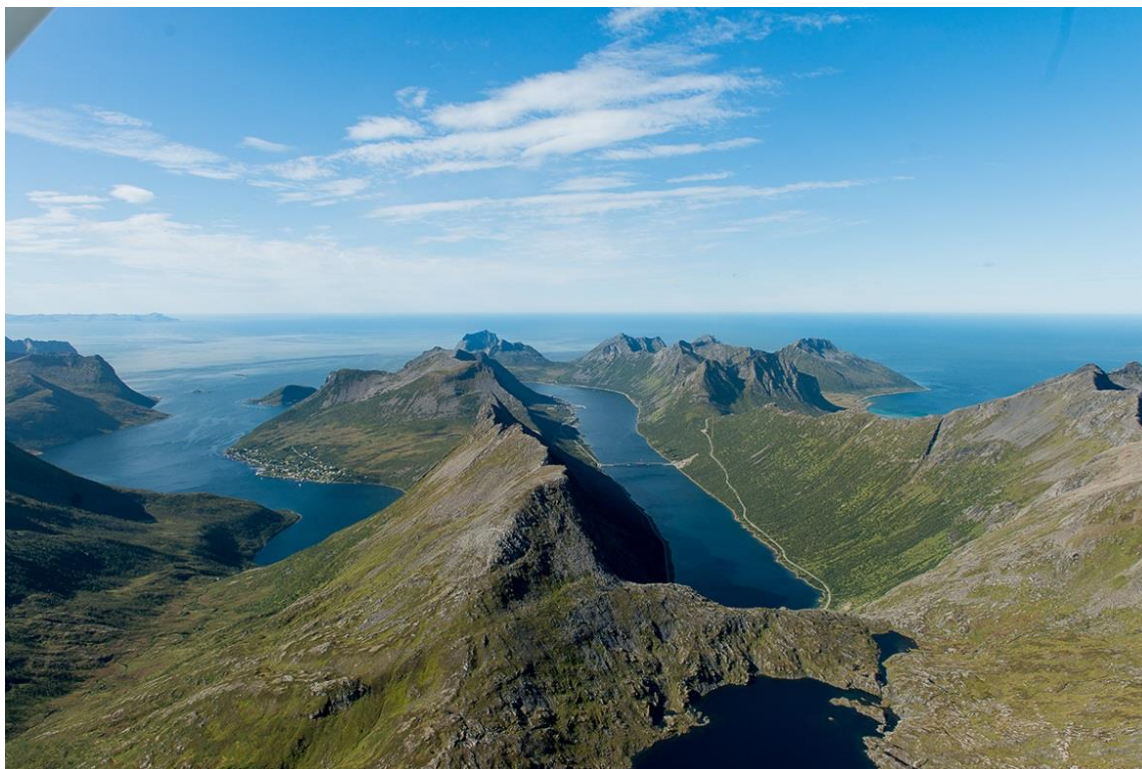
Det er viktig å plukke ut kulturminner som representerer relevant aktivitet i eldre tider og som er typiske for våre områder.

Definisjoner og begreper

Med kulturminne menes alle spor etter mennesker sine liv og virke i det fysiske miljøet. Begrepet omfatter også steder som det knyttes historiske hendinger, tro eller tradisjoner til. Automatisk fredete kulturminner er freda direkte etter lov, uten særskilt vedtak. Kulturminner som er automatisk freda er faste kulturminner fra før 1537, samiske faste kulturminner eldre enn 100 år, skipsfunn eldre enn 100 år, stående byggverk med erklært opphav fra perioden 1537-1649 og faste og løse kulturminner på Svalbard fra før 1946. Kulturminneplanen har som mål å skaffe oversikt over kulturminner som ikke faller innenfor denne kategorien.

Vedtaksfredete kulturminner er kulturminner som ikke er automatisk fredet, men fredet gjennom enkeltvedtak etter kulturminneloven. Vedtak fattes av Riksantikvaren.

Faste kulturminner er kulturminner som er jord- eller stedfestet. Arkeologiske funn inngår som deler av et fast kulturminne så lenge det ligger i jorda eller under vann. Løse kulturminner er kulturminner som kan flyttes. Kulturmiljøer er områder hvor kulturminner inngår i en større helhet eller sammenheng, som for eksempel områder og bygningsmiljøer i byer og tettsteder og jord-, skog- og sæterlandskap. Kulturlandskap er alt landskap som er påvirket av mennesker. I forhold til begrepet landskap fokuserer begrepet kulturlandskap mer på menneskets påvirkning. Immateriell kulturarv er praksis, framstillinger, uttrykk, kunnskap og ferdigheter. Disse er knyttet til det vi ikke kan ta på ved et kulturminne. Dette gjelder for eksempel tro, tradisjoner, sagn og hendinger. SEFRAK er en benevnelse som ble brukt om bygninger som var registrert i regi av SEFRAK (Sekretariatet for registrering av faste kulturminner) i årene 1975-1995. Registreringene omfatter i prinsippet alle bygninger som er bygd før 1900. Det eneste kriteriet for registreringen var alder på bygningen.

Fra venstre i hver sin fjord: Torsken, Gryllefjord, Ballesvika/Sildevika.
I horisonten: Andøya.

Visjoner og mål

Torsken kommune har ankerkorset i sitt kommunevåpen. Det er et eldgammelt kristent symbol, som har blitt brukt i religiøse sammenhenger, særlig langs kysten i mange land. Ankerkorset symboliserer på den ene siden kampen for tilværelsen (korset) og på den annen side ei trygg havn (ankeret). På denne måten sier våpenet noe om kommunens beliggenhet på ei værhard og utfordrende kyststrekning og om et folk som har funnet fotfeste og ei trygg havn klemt inne mellom fjell og hav.

I de siste åra har kommunevåpenet i forbindelse med informasjon og markedsføring, også blitt satt sammen med teksten « Torsken kommune – ytterst på eventyrøya Senja».

Vår visjon er i kommunevåpenets ånd å få fram hvilke utfordringer folket her ute til alle tider har stått overfor, ved synliggjøring av vår rike kulturarv, og med ei målsetting om å bevare for etterleken noe av dette.

Vår kulturarv er en ressurs også for framtida, både for å kunne vite noe om vår historiske bakgrunn, om våre røtter og for å kunne utnytte dette gjennom ulike tiltak innen for eksempel reiseliv.

En del av Sifjorden med fjordarmen Veidmannsfjorden. Nærmest bygda Veidmannsbotn, deretter Medby og ytterst Kaldfarnes. I bakgrunnen øyværene Ørja og Holmenvær. Andøya ytterst i horisonten.

Handlingsprogram

- Kommunedelplan for kulturminner behandles i politiske fora
- Et utvalg kulturminner/kulturmiljø vedtas for oppfølging
- Oppmåling av valgte kulturminner/kulturmiljø
- Legge valgte kulturminner inn i databaser (Askeladden)
- Sikring/bevaring og skjøtsel av kulturminner
- Tilgjengeliggjøring, formidling og eventuell skjerming av sensitive kulturminner
- Synliggjøring og markedsføring av kulturminner i ulike sammenhenger (eks. barnehager, skoler, reiseliv, andre...)
- Vedlikeholdsplan for kulturminner
- Sette planen i sammenheng med øvrig planstatus i kommunen
- Kommunal rullering av kulturminneplanen
- Eventuelt videre kartlegging og registrering

Grunnfarnesfjorden med Ørja t.v. og Holmenvær i bakgrunnen. Mot horisonten; Andøya. Rundt hele fjorden fins svært mange tufter og graver fra yngre steinalder og jernalder. Middelaldergårdshaugen ligger ytterst til høyre i fjorden.

Retningslinjer og bestemmelser

I forhold til kulturminner og kulturmiljø, bør man benytte muligheten til å fastsette bestemmelser og retningslinjer, slik at plan- og bygningsloven dermed kan medvirke til at kulturminnelovens intensjon og formål blir ivaretatt i en helhetlige miljø- og ressursforvaltning i kommunen. Da en kommunedelplan er å betrakte som en del av kommuneplanen, vil hjemmelen for bestemmelser og retningslinjer først og fremst være å finne i pbl § 11-8: § 11-8. Hensynssoner. Kommuneplanens arealdel skal i nødvendig utstrekning vise hensyn og restriksjoner som har betydning for bruken av areal.

Når det gjelder kulturminner er det særlig to temaer som er aktuelle:

- 1) *Hensynssoner.* I medhold av pbl § 11-8 bokstav c) skal det settes av soner i arealplankartet hvor det tas hensyn til bestemte landskap og kulturmiljø, med angivelse av interesse.
- 2) *Båndlegging.* I medhold av pbl § 11-8 bokstav d) kan det avsettes sone for båndlegging i påvente av vedtak etter plan- og bygningsloven eller andre lover, eller som er båndlagt etter slikt rettsgrunnlag, med angivelse av formålet. Båndlegging i påvente av vedtak etter plan- og bygningsloven eller andre lover er tidsbegrenset til fire år, men kan etter søknad til departementet forlenges med fire år.

Sifjord

Det er ikke tatt stilling til utstrekning av vernesoner. Her må det foretas en vurdering av hvert enkelt område eller objekt.

Følgende kulturminneområder kan være interessante i fredningssammenheng (for utfyllende informasjon; se litteraturlista og vedlegg med registreringsfakta):

Generell oversikt

- Holmenvær

Holmenvær er landskapsvernområde og derfor underlagt spesielle bestemmelser. Øyværet har ei lang historie som et av de største og viktigste fiskeværerne i landsdelen. Været hadde si storhetstid fra siste del av 1800-tallet og fram mot 1920. Den siste væreieren la ned aktiviteten og reiste derfra i 1941, og etter det har ingen bodd der ute. Bygningene ble nyttiggjort andre steder, men sporene etter aktiviteten er omfattende. Det fins mye litteratur og annen informasjon om bosettinga og aktiviteten på Holmenvær. Se ellers fylkeskommunens omfattende registreringer.

Holmenvær var også sentrum for russehandelen på vestsida av Senja. Det var et populært og til tider nødvendig innslag for byttehandel og senere handel med rubler i trange tider langs kysten. Denne foregikk i årene fra ca 1740 til 1917 (ved den russiske revolusjonen ble slik handel forbudt). Navn fra den tida har man flere steder langs kysten hvor denne type handel var tillatt av kongen. Vi har for eksempel Russekeila på Ørja, hvor det sies at russeskutene hadde ankerplass i ly for vær og vind. Noen navn er også mye eldre og kan skrive seg fra den tida da «tsjudene» herjet i fiskeværerne langs kysten.

Noen fotos fra Holmenvær ca. 1890-1900:

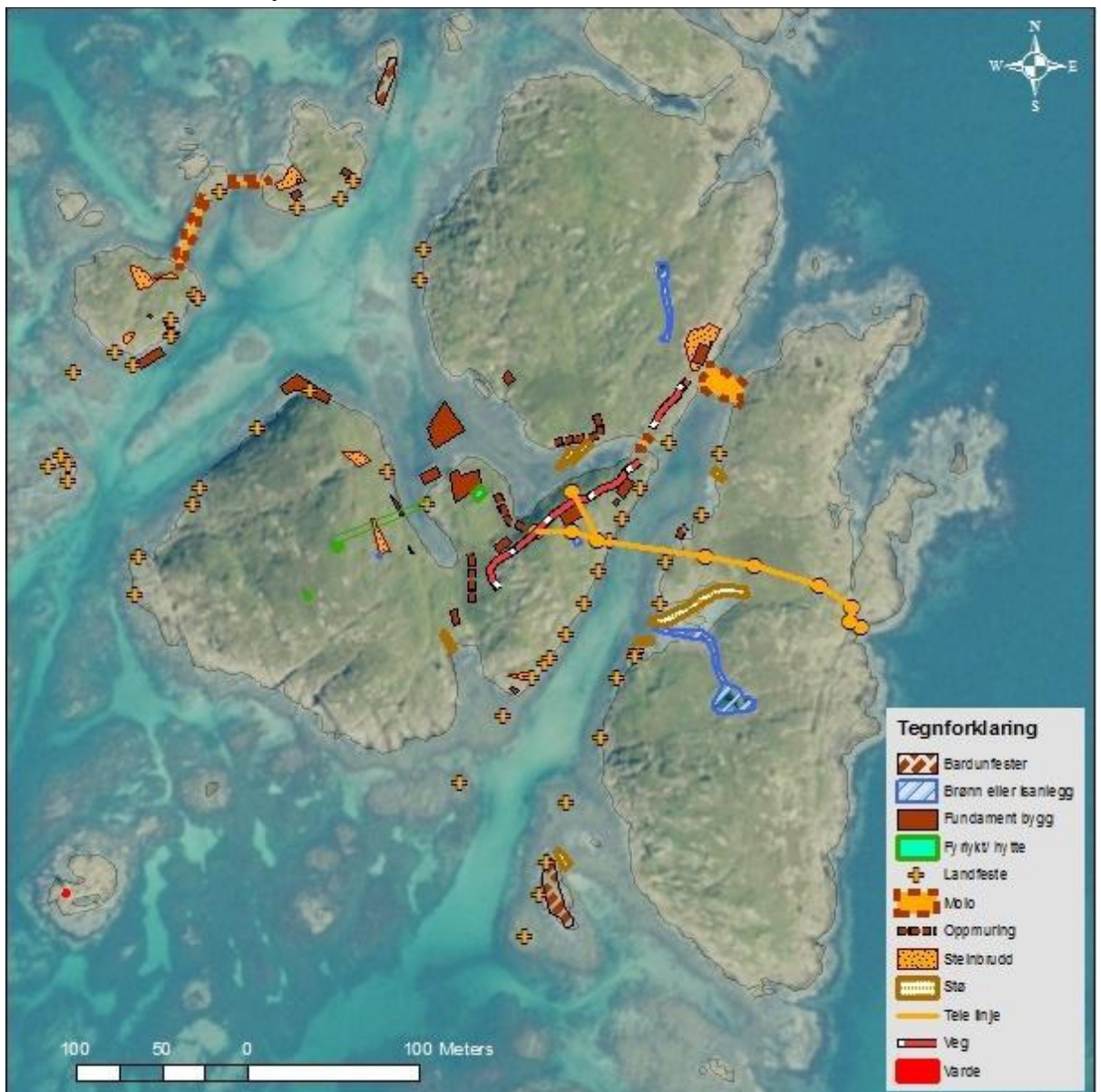
Til venstre: Hovedbrønnen med pumpe

Under: Handelsskuter fra Russland, her på havna i Tromsø i samme tidsrom. På neste side flere bilder fra Holmenvær si storhetstid

To av havnevesenets bilder fra Holmenvær rundt år 1900

Fylkeskulturetatens oppsummering av strukturer funnet under registreringsarbeidet på Holmenvær

- Svellingan

er en gruppe holmer rett ut av Årbergsodden. Var fra gammelt av en viktig stasjon for seifisket, men også torskefisket hadde betydning for været. I 1885 ble det her ført opp en rekke rorbuer og mottaksstasjon med salteri. Fra før var det ført opp et stort antall såkalte «seigammer» som tilreisende fiskere brukte. Så tidlig som utover 1700-tallet kunne det sommerstid være samla 20-30 seinotlag på Svellingan. Hvert av disse besto av rundt åtte mann. Fortsatt fins en del spor etter aktiviteten der ute. Kapellet i Skrolsvik er opprinnelig ei bygning herfra.

Aktivitet på Svellingan, antakelig på slutten av 1800-tallet.

Brygger ved Hamnesvellingan

Oversikt nordover fra Storsvellingan

- Langværan

Langværan er en gruppe holmer like sør for Ørja. Også her var det stor aktivitet i storfiskeårene fram mot 1910. Her var fiskemottak og havnevesenet bygde moloer for å få ei roligere havn. Alle bygninger ble fraktet bort da aktiviteten tok slutt, en del av molosystemet er nå delvis ødelagt av vær og vind, og den eneste innseilinga som kan brukes i dag, er smal og grunn. Det er få spor igjen etter aktiviteten på Langværan. Mest synlig er molorester og et delvis forfalt kaifundament/steinkai.

Forrige side: Langværan på 1890-tallet: Havna og vestre molo. Nedenfor: Langværan i dag, havna og brønnhull

- Samiske kulturminner, Gjeska

Stedet har fra gammelt av hatt samisk bosetting. I manntallet for 1701 går det fram at det bodde flere samefamilier i kommunen, og alle holdt til i Gjeska. I 1718 nevnes blant annet Arnt Finn, Sivert Finn og Tomas finn og i 1927 nevnes i et tingvitne at det bor 3 finnefamilier i kommunen, antakelig i Gjeska. Innerst i Gjeska og oppover i høyden fins en rekke spor etter samisk aktivitet. Nede på Gjeskejorda ligger flere godt synlige tufter etter gammer og naust, samt en oval steinsetting av ukjent opprinnelse. Muligens er dette en form for innhegning, eller som noen har tatt til orde for: Et offersted. Etter at den nomadiske reindrifta tok til, og svensksamene dreiv reinen utover Senja, var det vanlig å slå leir oppe i Gjeskeheia, mens de dreiv byttehandel med folket nede i Vikan. De kunne også bo i torvgammer nede på gården eller de hadde losji hos husbonden mens de dreiv fiske for han. Gjeska ble avfolka i 1808.

Gammetuft nede på Gjeskejorda

- Andre samiske kulturminner

- I foten av Rundhaugen og på en tidligere samlingsplass for rein oppe i Gjeskedalen, langs stien mot Sørkaperdalen, ligger steinformasjoner som man antar kan være offersteder. Det samme kan man finne på et platå oppe i Lille Rishågtuva ovafor Sifjord. På det første platået ved Tverrelva, under en berghammar, hadde samene Jon Jonsen ofte tilholdssted under vandringene mot yttersida. Her hadde han symaskin og dreiv med lærarbeid. Navn, ett fra Høgda i Sifjord og ett fra Innerdalen i Veidmannsbotn: «Bjørnegrava», tyder på samisk opprinnelse. Bjørnegraver hørte til i samisk førkristen kultur. Bjørnen (guovza) hadde en særstilling i samisk tro. Samene hadde et ritualer rundt bjørnejakten, hvor det går fram at etter at bjørnen var spist skulle bjørnebeina samles og gravlegges,

akkurat som mennesker. Slike graver er funnet i ur og hulrom i berg, og det var også vanlig å legge ved gravgaver, slik som også mennesker fikk. Bjørnegraver som er funnet viser at de hører til tidsrommet 200 e.Kr. og fram mot slutten av middelalderen. De fins altså også her hos oss.

Steinhellaren ved tverrberget som ofte benevnes som «nerste pallen». Her holdt samene Jon Jonsen (kalt Finne-Jon) ofte til på sine vandringer ut mot yttersida. Han hadde råvedsstenger satt opp mot berget, kledd med skinn. Tilsvarende krypinn hadde han også i Nordkaperdalen og på Steinjorda

Fra Lavika: Benevnt som oppkastet jernaldergrav. Andre mener det er en type samisk offerplass.

- **Offersteinen på Finnes**

Rundt 1990 ble det ved en tilfeldighet oppdaget en samisk offerstein på et platå lengst ute på Finnes. Det var under navneinnsamling hvor man blant annet snakket om navn på steiner i området, at navnet offersteinen ble nevnt. Navnet var kjent fra gammelt av, men ingen visste hvorfor steinen hadde det navnet. Ved nærmere befarig viste det seg at dette var en samisk offerstein med steinkrans rundt på framsida. Det er den eneste sikre samiske offersteinen som hittil er funnet på Senja. Det skal også finnes en offerstein ved Blyfjordvatnet. Navnet på bygda, Finnes, er nok ikke tilfeldig, og steinen kan nok settes i forbindelse med at her har vært samisk bosetning på et sted like i nærheten av steinen, og som i dag kalles Toften. Offentlige dokumenter viser at det bodde samer på Finnes senest på 1500-tallet.

Offersteinen på Finnes, ca 30 m.o.h. 1,5 m høy. Tydelig buet steinkrans rundt, ca 2,5 m fra steinen

- **Kulturminner og opplevelser Grunnfarnesbotn-Stryøyra**

Området rundt Grunnfarnesfjorden er unikt når det gjelder fornminner fra ulike tidsperioder. Se informasjon under innledningen. Et større sammenhengende område ut fra fjordbotnen og mot lykta peker seg ut fordi det ikke vil komme i konflikt med dagens etableringsbehov når det gjelder næringsaktivitet og boligbygging. Derimot vil området ha store kvaliteter som grunnlag for rekreasjon, reiseliv og opplevelser. Det er allerede etablert turløyper utover langs fjorden mot Hamneset og Stryøyra. Den langstrakte strandlinja byr på spennende oppdagelser og opplevelser for både gammel og ung. På steinryggen ovafor stranda ligger et stort antall urørte steinaldertufter på rekke og rad. Ned mot strandkanten finner man tydelige spor etter gamle båthus. Kanskje stammer de fra storhetstida til nessekongen Gabriel Moursund, som hadde jekt og annen aktivitet i bukta på denne sida av fjorden. Bak lykta er det ei stor gresslette, hvor Grunnfarnes IF hadde opparbeidd fotballbane på 1950-tallet. Og så har vi selve botnen av fjorden, hvor monumentale tufter og gravhauger fra jernalderen er godt synlige i terrenget. På et høyere platå ovafor grustaket her ligger steinaldertufter på rekke og rad.

Grunnfarnes: Sørsida av fjorden med tufter og spor etter aktivitet fra flere tidsaldrer. Steinalder er dominerende her. Langs fjellfoten på nordsida, ovafor bebyggelsen, ligger jernalderens hustufter og gravrøyser på rekke og rad

- **Kulturmiljø Årberg**

Stedet Årberg har ei uklar forhistorie. Det fins ingen sikre kilder for når gården opprinnelig ble tatt i bruk på grunn av manglende funn etter aktivitet på stedet før 1400-1500-tallet. Men det er ikke urimelig å anta at området her har vært bebodd like lenge som andre steder på ytre Senja. Det vil si at man kanskje kan se helt tilbake til yngre steinalder. En indikasjon får man ettersom det under nyrydding på Justebakken utfor Finnelva ble funnet et steinsøkke 33 m over havet. Det kan stamme fra eldre steinalder, noe som tilsier at det er 7-8000 år gammelt.

Fra gammelt av, før Flakstad ble skilt ut, lå hele området fra Selfjordbotn til Årbergsneset under gården, i tillegg til Svellingan. På grunn av dårlige landingsforhold i Leikvika, ble Årberg etter hvert lokalitet for fiskebruk, post, butikk og dampskipsanløp. Leikvika, med sine til dels store jorder, lå gunstig an for kombinasjonsbruk og hadde mange flere innbyggere enn Årberg. Her lå også skolen og telefonsentralen. Likevel ble Årberg en form for senter for disse to bygdene. Leikvikfolket måtte ofte rundt odden i båt eller gå over Årbergsnakken for de fleste nødvendige ærend.

Deler av det gamle fiskebruket og butikklokalet står fortsatt og brukes til fritidshus. Den gamle såkalte Tinastua er eneste gjenværende hus. Det er i svært dårlig forfatning. Et gammelt stabbur, som sies å være fra 1700-tallet er nå falt sammen og bare noe av veggene står igjen. Andre bygninger er flyttet og bygd opp igjen andre steder. Mange murer fra bebyggelsen her er fortsatt godt synlige. Den siste som bodde på Årberg, helt alene, var ho Tina Rasmussen, som døde på Harstad sykehus i 1961. Nabobygda Leikvika ble folketom 5. oktober 1966.

Årberg rundt 1980

- **Verneverdige bygninger, eksempler**

Mange av de tidligere SEFRAK-registrerte bygningene i kommunen er revet eller har fått fasadeendringer. I dette utvalget ligger bygninger som man antar har en viss kulturhistorisk verdi og som for noen få kanskje bør vurderes som museumsobjekt. Noen av disse er dessverre i dårlig forfatning. Kirker og kapeller behandles i eget avsnitt. Noen få bolighus er tatt med. Et stort utvalg av disse og andre bygninger ligger i registreringsoversikten som legges ved planen. Her fins også beskrivelsen av objektene. Noen eksempler:

Alverbrygga i Gryllefjord

Tidl. Materiallager Gryllefjord

Alverhuset Gryllefjord

Tidl. mellager, ds ekspedisjon, butikk m.v. Gryllefjord

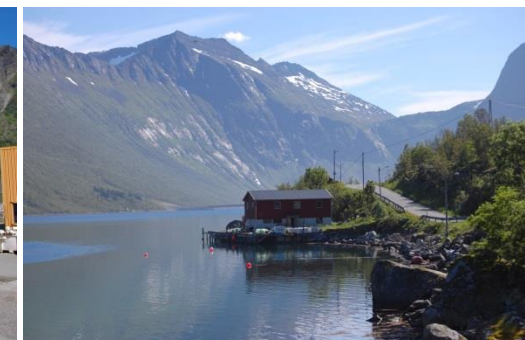
Rogdebrygga. Tidl. fiskebruk, butikk m.v. Gryllefjord

Leirvågbygga. Tidl. Rekefabrikk, fiskebruk, handel Gryllefjord

Tidl. Karl Pedersen fiskebruk m.v. Gryllefjord

Tidl. Trandamperi, kollleveranser m.v. Gryllefjord

Ballesvika. Hus flyttet fra Teistevika. Oppført her rundt 1900. Hus til venstre oppr. stabbur og skomakerverksted

Ballesvika. Eldre hus tilhørte snekker Hans Jakobsen

Ballesvika Hus fra nikkelverket. Tidligere skole.

Ballesvika. Renoverte naust fra beg. 1900

Barbogen. Svært gammelt hus. Tidl. torvtak

Barbogen eldre hus oppr. Teistevika

Barbogen. Eldre hus

Barbogen. To førkrigshus

Barbogen: Naustmiljø

Torsken: Legebolig fra 1898

Torsken: Eidebrygga fra 1946

Torsken: Olalbrygga fra 1932

Torsken: Prestestua fra 1898

Torsken: Petterbutikken, opprinnelig: Olai Andreassen Torsken: Naust, stø og ankerfeste

Grunnfarnes skole bygd 1956

Grunnfarnes gamle skole, nå fritidshus fra 1892

Kaldfarnes: Tingstue fra 1800, senere verksted

Kaldfarnes, tidl. butikk og brygge, opprinnelig fra Holmenvær

Elvejorda: Naustmiljø

Medby: Ds ekspedisjon med kai og brygge(1948)

Veidmannsbotn: Eldre naustmiljø

Sifjordeidet: Den gamle fellesstøa

Sifjord: Barkekar for nøter Jensinganotlaget

Sifjord: Naust og ytterst brygga Arnesennotlaget

Sifjord: Brygga til Almar Jensen

Sifjord: Brygga til Odin Jensen

Årberg: Bygningsmiljø Tinastua m.m.

Årberg: Brygga. Tidl. fiskebruk, ds. eksp., butikk m.m.

- Bygningsmiljø

Det er flere interessante og spesielle bygningsmiljø som man bør ta hensyn til i plansammenheng. Spesielt interessant er den tette fiskeværbebyggelsen i Gryllefjord og bebyggelsen i Barbogen, Ballesvika, Kaldfarnes, Årberg og Leikvika.

Barbogen

Barbogen: Sandvikskaret og i bakgrunnen Sandsvika

Gryllefjord, hovedgata

Gryllefjord ytre bebyggelse

Ballesvika

Ballesvika: Eldre bygningsmiljø med sjøhus (veienden)

- Sandsvika

Sandsvika er ei stor sandbukt, beliggende mot nordvest ytterst på Måneshalvøya, uten noen som helst skjerming mot storhavet. Sanddynene strekker seg langt oppover landområdet, og flygesanden har til tider vært så plagsom at hele bosetningen, hele 10 våningshus, måtte flyttes lengre sørover i bukta rundt år 1900. I kildematerialet finner man informasjon om folkelivet der ute og den evige kampen mot elementene. Det er også knyttet flere interessante sagn til stedet, bl.a. om et spansk skip som skal ha havarert der «en gang i tiden», noe det ennå skal finnes spor etter på ytre Senja. Her kan nevnes tradisjonen med siesta som var vanlig helt opp mot 1960-70-tallet, eksotiske planter oppetter rabbene og mennesker med «sydlandsk» utseende, som det sies skal være etterkommere etter spanjolene.

Også andre forlis der ute er beskrevet. Der den gamle bebyggelsen lå kan man ennå se konturene av en middelaldergårdshaug, og sør i bukta fins en rekke murer etter hus og andre bygninger. Sandsvika ble fraflyttet i 1934. Stedet har status som naturreservat.

Sagnomsuste Sandsvika i dag.

- **Teistevika, Dungan og tufteområde**

Teistevika ligger nordvendt, utsatt til mot vær og vind og med dårlige landingsforhold. Tre stør opp gjennom steinstranda var tidligere i bruk. Ennå kan de til nød brukes når værforholdene er brukbare. Stedet hadde forholdsvis stor bosetning rundt år 1900, men ettersom båtene ble større og motoren gjorde sitt inntok var det ikke boende på et slikt sted. De gamle fortalte at den eldste bosettinga lå inne ved Dungan, som er en stor og urørt gårdshaug fra middelalder. Her skulle det etter tradisjonen bo så mye som 8-10 familier på 1400-1500-tallet. Etter et formidabelt uvær ble det sittende igjen sju enker der, som etter hvert flytta bort. Gården lå nå øde i 70-80 år, før ny bosetning oppsto lenger nordøst i bukta. Flere sagn fra stedet forteller om forlis, gjengangere og russegraver (de såkalte «gravsteinan»), hvor det skal ha blitt funnet mannebein. Teistevika har en rekke kvaliteter som kulturminneområde. De siste flytta fra Teistevika i 1927. Stedet har status som landskapsvernområde.

Teistevika: Gårdshaugen «Dungan»

Teistevika i dag med to små hytter og ei sjøbu.

- **Kjerringvika**

Kjerringvika har eldgammel bosetning, men har også i lange perioder ligget øde. Landingsforholdene er problematiske på grunn av storsteinet strand og et par støer som storhavet til tider har fylt igjen av store steiner. Midt i bukta ligger den store og urørte gårdshaugen fra 13-1400-tallet, da folketallet var på det høyeste på grunn av godt fiske på heimhavet. Ellers finnes det minst 11 sammenhengende tufter fra yngre steinalder på et platå mot nordvest, og ei tuft av en stor jernaldergård (33x8 m) er godt synlig øverst på jorda. Også andre tufter er synlige, herunder også ei 14 m lang nausttuft. Kjerringvika ble avfolket i 1803. Senere brukte bl.a. Holmenfolket Kjerringvika til slåttemark og vedhogst.

Kjerringsvika

- **Sommerfjøstufter Kaldfarnes, Sommarlandet og Stølen**

I «gamle dager» hvor bjørn og ulv var vanlig på ytre Senja, brukte folk å lage innhegninger (såkalte grinder) nede ved bebyggelsen, hvor husdyra oppholdt seg i perioder om sommeren til vern mot rovdyra. Derav lever fortsatt navn som Grindevika, Grinta, Grindhågen osv. Noen steder ble det også bygd «vaktbuer» ved grinda, hvor særlig ungdommen hadde som oppgave å sitte vakt. Melkinga foregikk da ute i det fri. Grindegangen, som de kalte det, kom bort da rovdyra ble utrydda, og i stedet ble melkinga foretatt på bestemte steder ute i terrenget. Senere ble det vanlig med sommerfjøser, i nær tilknytning til utmarka og ofte et stykke unna heimjorda. Her ble kyrne lært opp til å møte opp to ganger i døgnet for melking, og så fikk de sove inne i båser om natta. Denne praksisen varte opp mot slutten av 1900-tallet. Fortsatt står noen gamle og skakke sommerfjøser igjen. For at kyrne ikke skulle komme inn på innmarka og skade jordene ble det satt opp utmarksgjerder. Noen steder ble kyrne ført med båt over fjorden til sommerfjøser der, og de ble der til høsten kom. Ulempen var at kvinnfolka, både unge og gamle, måtte ro over fjorden i all slags vær, både morgen og kveld, for å melke. Sommarlandet rett overfor Torsken og Stølen rett overfor Sifjord er slike eksempler.

En av mange sommerfjøstuffer utfor Kaldfarnes

En av sommerfjøstufte på Stølen over fjorden i Siffjord

- **Blåstranda**

Rishågen danner grensen mellom Indre og Ytre Blåstranda. Hele sjøområdet framfor Blåstranda er storsteinet og langgrunn, og selv i godt vær kan det være problematisk å komme seg på land her på grunn av sjødrag fra nord og vest. Det tryggeste stedet å lande er ved et berg som ligger på vestsida av ei lita keile i innerkant av Rishågen. Denne keila har fra gammelt av blitt kalt Finnkeila. Området ligger under gården Leikvik, men skal i «gammel tid» ha tilhørt Holmenvær. På stranda utfor Rishågen er det flere små tufter etter tidligere aktivitet. Det fortelles blant annet at det skal ha bodd samer her. Mest iøynefallende er imidlertid en stor og tydelig grunnmur av stein, oppdelt i flere rom. Hele komplekset er på over 100 m². Stedet kalles Skrivargården, men ingen kan i dag fortelle hva dette skal ha vært. Det fins heller ingen ting i kildematerialer som beskriver et slikt byggverk her på den værharde stranda. Hvorfor brukes f.eks. navnet «gård»? Tradisjonen forteller at rikmannen Mikkel Skrivar (tidlig 1600-tall) fra Innerholmen i Holmenvær hadde seter på Blåstranda. Dette synes å være adskillig større enn et seterhus, og minner mest om grunnmuren til et bolighus. På området ovafor rullesteinfjæra ligger et stort jorde, som ble kalt Prestjorda. Det er nå helt overgrodd. Se ellers artikkel om Blåstranda av Hans Peder Pedersen i Årbok for Senja 2000.

Et av «rommene» på Skrivargården

- **Støanlegg Sifjordeidet, Barbogen, Kongsnes, Grunnfarnes, Korsvika, Årberg og Ørja**

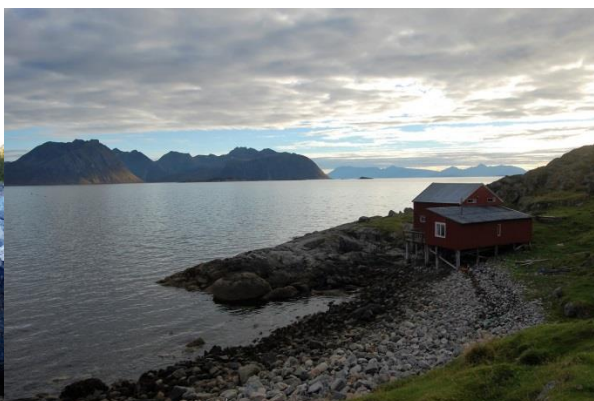
Det fins hundrevis av båtstøer over hele kommunen. Noen få er fortsatt delvis i bruk, mens de aller fleste er minner fra en svunnen tid. Her er foretatt et lite utvalg av steder for å vise hvor viktige de var for trygg landing med de små nordlandsbåtene som var vanlige blant fiskerne fram mot 1920/-30-tallet. Flere av støene der aktiviteten var størst og landingen vanskeligst, ble bygd av staten. I tillegg til statsstøene som ble bygd i øyværene, ble også disse bygd av havnevesenet i tidsrommet 1890-1910: Korsvika i Leikvika, heimstøa i Ørja, Grunnfarnes ytre og to i Barbogen. Korsvikstøa ble bygd ute på nordvestsida av bukta fordi landingsforholdene var problematiske på den storsteinete stranda inne i Leikvika. Langs nordlandet på Grunnfarnes var det værhardt og langgrunt og vanskelig å komme til. Derfor ble det bygd ei statsstø her. Det samme gjaldt for de to støene i Barbogen. Før dette brukte ofte bygdefolket i dårlig vær å legge til innafor gården, i området Lenningan. På Kongsnes har det vært stor aktivitet i eldre tider og godt synlige private støer ligger innover i rekke og rad i le av selve neset. Under Sifjordeidet på Sifjordsida hadde folket fra Veidmannsbotn støer og sjøhus for fiske på Sifjorden. Der var også anlagt ei fellesstø til bruk for folket som skulle ferdes mellom bygdene Sifjord, Finnes, Vikan og Medbyområdet. Fra støa ble det bygd vei over eidet mot Botn og Medby (se gamle veier: «Kjærliheistsstien").

Anlegg av stø i Barbogen – slutten av 1800-tallet

Kongsnes: Stør opp på begge sider av Kongssteinen

Årberg: Støa

Kaldfarnes: Støa øst for brygga

Grunnfarnes ytre: Statsstøa fra 1902

- **Fyrlykter, seilingsmerker, ankerfester, strukturer**

I kyst- og fiskerikommunen Torsken er det så store mengder av sjørelaterte anordninger at det vil være umulig å skaffe seg oversikt over alt, fra små fortøyningsbolter i fjell og til store seilingsmerker langs Senjaleia, i utværene og inne i fjordene. Det vil derfor være nødvendig å begrense oversikten over mangfoldet til et bestemt område. Holmenvær har status som landskapsvernområde og er derfor underlagt spesielle fredningsbestemmelser. For noen år siden ga Fylkesmannen i Troms i oppdrag til kulturetaten i fylket å foreta registreringer av ulike kulturminner og kulturmiljø på Holmenvær. Det ble gjort et svært grundig arbeid. Kartet under Holmenvær på side 11 viser oversikt over hvilke strukturer som ble registrert.

Grunnfarnes: Fyrlykta på Hamneset og ett av flere landfester i Hamnesbukta, hvor også flere nausttufter er synlige

- **Krevende fagarbeid av lokale arbeidere på veier/natursteinmurer**

Flere av veiene som i dag er i bruk og har stor trafikk, er anlagt i ei tid der bruk av maskiner var et ukjent begrep. Med handkraft og stor entusiasme bygde man veier mellom bygdene og anla veien på steinmurer som fortsatt holder i dag med stor daglig trafikk med tunge kjøretøy. Den nedlagte veien gjennom Sifjordura er anlagt på flere slike steinmurer som ble bygd av lokale arbeidere. Den mest imponerende er storsvingen på Gryllefjordsida opp mot Torskensketet. For rundt 70 år siden startet man veibygginga mellom Gryllefjord og Torsken. Særlig «storsvingen» var krevende, for her måtte man bygge en gedigen steinmur for å legge veien oppå. Det var mye arbeid med å finne rett stein og få lagt den på plass. Også dynamitt ble brukt. Særlig imponerende var det at veien opp mot svingen ikke var bygd, slik at de måtte gå opp lia og ha med utstyret fra Gryllefjordsida. All trafikken, og ikke minst mye tungtransporten, gjennom mange år utpå svingen har ikke påvirket dette fantastiske byggverket. Også ved veibygging i Sifjordura var det tungt og krevende, ettersom man til tider måtte henge i tau for å kunne bygge opp steinmurene.

Murverket sett fra brufoten i Gryllefjord

- Gravplasser

Mange har stilt seg spørsmålet om hvor folk i tidligere tider hadde sine gravplasser. Ut fra befaringer og gamle tradisjoner om gravsteder, har man funnet noe av dette. Den eldste gravplassen man kjenner til, er steinaldergrava på sørsida av Grunnfarnesfjorden. Og det fins nok ellers et stort antall som ikke er funnet fra disse tidligste bosetningene. Når det gjelder jernalder, og spesielt folkevandringstida (ca. 400-600 e. Kr.), er det funnet mange gravsteder langs hele kysten. Vi har Lavika, Kaldfarnes og Grunnfarnes som de mest framtrepende og synlige i dag. Utover i Middelalderen skal det i følge tradisjonen ha vært kirkegårder inne på Haugen i Torsken, muligens der den gamle middelalderkirka i Gryllefjord lå og i et område ovafor Høyryggen i Gryllefjord. Stedet her benevnes ennå som «Kjergården». Den ble nedlagt før 1770. Her ble det på 1930-tallet funnet skjelettresten og rester etter kister. Ellers var kirkegården ved og ovafor kirka i Torsken lenge i bruk, antakelig helt fram til andre halvdel av 1800-tallet. Da ble det bygd ny kirkegård på Kongsnes, muligens på kirkens eiendom. Noen år senere ble det bygd kirkegård for hele kommunen på Grunnfarnes. Ny kirkegård for nordbygda ble anlagt på midten av 1950-tallet i Ballesvika. Ved ombyggingen av Torskenkirka i 1784 ble det laget en likkjeller under kirka. Dette gravstedet ble brukt til etter år 1900. Det var imidlertid bare bygdas beste menn og kvinner som fikk plass der inne. I 1883 skrev presten Lutke til kommunestyret og klaget på vond lukt i kirken. Han ba om at likene under kirka måtte bli fjernet. De døde ble senere tatt ut og lagt i en fellesgrav på kirkegården. Det ble fortalt at noen av kistene var hele og hadde navneplater. Ingen noterte navnene da kistene ble flyttet. En vet imidlertid at legendariske Gabriel Moursund og hustru var blant de som ble flyttet. Likeså ble presten Sveve, prestenka Maren Wang Ursin, prestefrua Anna Nodtler Suhrlund og prestesønnen Lars Kofoed Ursin flyttet ut av kirkekjelleren. Noen få jernkors med navn på «storfolk» er flyttet fra sitt opprinnelige sted og satt opp like inntil kirka. Det er også senere funnet gravplasser under, eller like utenfor, steingjerdet rundt kirkegården. De gamle fortalte at to brødre som tok selvmord ble gravlagt der, fordi de ikke kunne legges i kristen jord. Det er ikke funnet samiske gravsteder, men det skal ha vært ei grav (muligens samisk) like ovafor brua som går over Gjeskeelva. Den var synlig helt inntil for 50-60 år siden, fortelles det. Ellers er nok mange gravplasser fra gammelt av blitt borte av forskjellige grunner i tidens løp.

Steinaldergrav på sørsida av Grunnfarnesfjorden

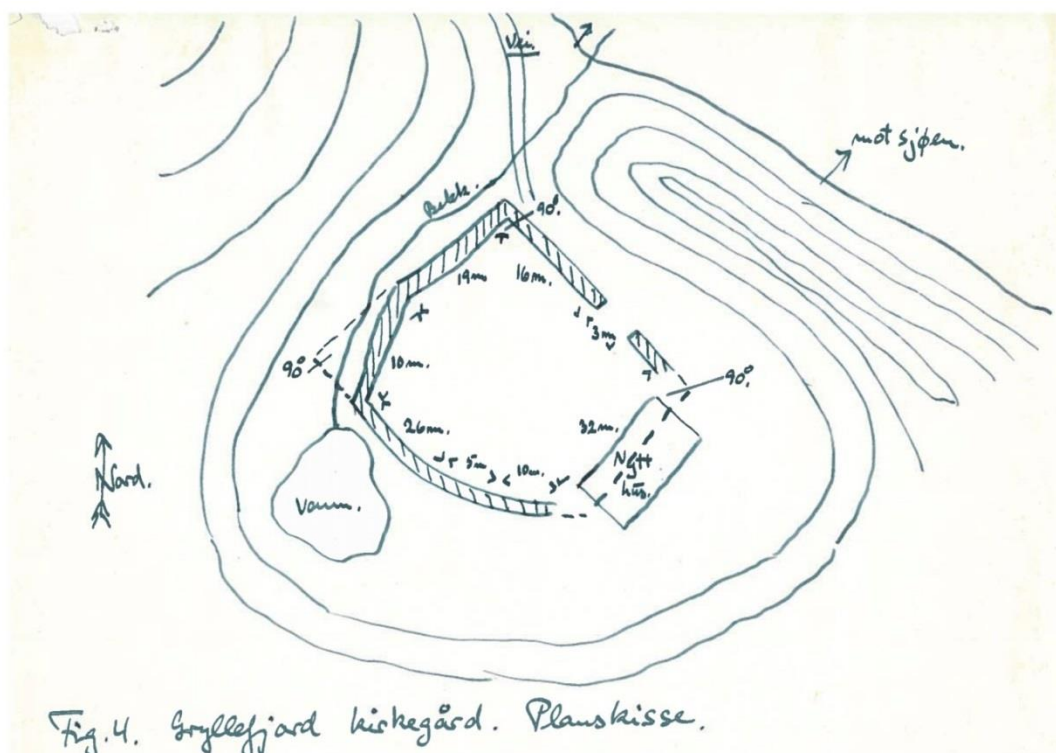
Grunnfarnes: To graver fra jernalderen, den øverste antakelig fra rundt 400 e.Kr. (Folkevandringstid). Grava med bautastein er gravd ut. Her fant man spor etter ei branngrav. Den nederste er noe utgravd på toppen, men ikke arkeologisk undersøkt.

En av flere titalls jernaldergraver ovafor bebyggelsen på Grunnfarnes. Denne er spesielt omfangsrik.

Stedet hvor middelalderkirkegården i Gryllefjord lå. Området benevnes også i dag som «Kjergården», og det er under grøftegraving kommet fram kisterester og menneskebein

Skisse av den gamle kirkegården i Gryllefjord. Tromsø museum 1954.

Bilde fra det gamle kirkegårdsområdet ovafor Torskenkirke. Gravmerker plassert tilfeldig utafor kirke.

Den gamle kirkegården på Kongsnes er i sterkt forfall. Bare noen få gravmerker er synlige. Svært mange kors og steinmerker ligger i jordbunnen

Kirkegårder i bruk: T.v. Flakstadvåg, t.h.Grunnfarnes

Ballesvika kirkegård, hvor fylkeskulturetaten har satt stopper for utvidelse på grunn av mange spor etter jernaldergårder og andre strukturer

- Kirker og kapeller

a) GRYLLEFJORD

Allerede i middelalderen skal det ha ligget en kirke i Gryllefjord. Eneste spor etter denne er navnet Kirkebakken ute i fiskeværet, ca 260 m VNV fra dagens kapell. Kirka er nevnt i skriftlige kilder fra 1589. Den skal ha blitt ført opp av allmuen. Utover 1600 og 1700-tallet ble kirken beskrevet som en liten langkirke i tømmer og med tårn, men mye forfalt. Den skal ha blitt revet i 1786 og noe av tømmeret forært presten, slik at han kunne bygge seg en prestegård. Dagens kapell i Gryllefjord var opprinnelig bygd som fiskarheimen Betania tidlig på 1900-tallet. Bygningen ble ombygd i 1938 og utvidet med kor og sakresti samme år.

b) TORSKEN

Torsken har fra gammelt av vært regnet som hovedkirka i Torsken prestegjeld. Stedet har lange tradisjoner som kirkested og er første gangen nevnt i kildemateriale fra 1589. Det har antakelig stått kirke i Torsken lenge før dette, bl.a. sett ut fra alle klenodier som tilhører kirka og som for en del kan skrive seg tilbake til 1400-tallet. Middelalderkirken som er beskrevet skal ha stått 50 m lenger mot vest i forhold til dagens kirke, hvor det er i området er spor etter en større gårdshaug fra samme periode. Etter senere beskrivelser fra synfaring i 1770 skal den da ha vært i svært dårlig forfatning. Den ble beskrevet som en liten torvtekt tømmerbygning med korsformet grunnplan, takrytter og våpenhus, men uten sakristi. Kirka ble revet tidlig på 1780-tallet, og en del av materialene nyttet i den nye kirka som ble ført opp og tatt i bruk i 1784. Det er en tømmerbygning med korsformet grunnplan, takrytter over korsskjæringen, våpenhus i vest og et lite kor/sakristi i øst. Fra gammelt av lå Torsken som anneks under Trondenes kirke og ble betjent av en res.kap. i Gryllefjord. I 1665 bodde presten i Torsken og hadde Gryllefjord som "sit korshuus". I 1731 ble Torsken eget kall, og den residerende kapellan/visepastor under Trondenes skulle i tillegg betjene Gryllefjord kirke. I 1810 ble Torsken slått sammen med Berg prestegjeld.

Neste bilde: Kirka i Torsken i dag. Den er noe skadet av stor tungtrafikk på veien og generell slitasje

c) ØRJA

På det høyeste punktet av et skar ligger ei tuft som i all tid har vært benevnt som «kirketufta». Det skal etter tradisjonen være spor etter ei kirke som fiskerne samlet inn penger til, kanskje allerede så tidlig som på 1300-1400-tallet, da rikt fiske i området gjorde øya til et viktig utgangspunkt for fiskeriene. Mange spor etter fiskergammer rundt øya bekrefter det, og det samme bekreftes av skriftlige kilder som viser at Ørja på den tida var det mest verdsatte stedet i hele Torsken. Andre ting som tyder på at dette er ei kirketuft, er kirkenavn i tilknytning til tufta, som Kjerkevollen, Kjerkemyra og Kjerkekeila. Navneforskere påpeker at slike navn har lang tradisjon og er ikke oppstått ved en tilfeldighet. Det er senere funnet løsgjenstander fra stein- og jernalder i tufta, noe som har skapt usikkerhet rundt tuftas opprinnelse. Den er også, etter faglige vurderinger, benevnt som steinaldertuft. Beliggenheten på et høyt og værutsatt sted tyder på at det neppe har vært anlagt som boplass, men at bygget er ment å skulle være synlig ned mot området der hovedaktiviteten foregikk og i flere retninger utover havet.. Tufta er målt innvendig til 16x4,5 m, det er stein i grunnmuren og døråpning som vender mot hovedkeila. På vestgavlen kan man se antydning til et utbygg. Tuftas utforming synes å være noe uvanlig i forhold til andre kjente steinaldertufter(?).

Ørja: Litt av Kjerketufta t.h.. Området framfor kirketufta med Kjerkevollen og Kjerkekeila ute t.h.

d) GRUNNFARNES

Kapellet på Grunnfarnes ble bygd på dugnad og sto ferdig i 1948. Materialene ble hentet i Namsos, og med stor innsats fra bygdefolket klarte man på kort tid å få opp det som den gangen ble kalt for bedehuset. I 1970 ble det foretatt ytterligere forbedringer på huset, og man fikk bygd klokketårn og kjøpt inn klokke. Den ble så viet til kapellkirke.

Grunnfarnes kapell

e) HOLMENVÆR

Bedehuset på Holmenvær ble ført opp på 1880-tallet. Holmenvær hadde sterk vekst fra da av og utover og ble etter hvert regnet som det største og viktigste av Senjaværene og kanskje også i hele Troms. Huset tjente også som fiskarheim og var i bruk til 1933.

Holmenvær rundt år 1900. Nærmest: Bedehuset, så fjøset til hovedbruket, ei fiskarbu og sykestua ytterst

f) MEDBY

Bedehuset på Medby sto opprinnelig i Holmen (s.d.). Etter å ha stått ubrukt der noen år ble det gitt vederlagsfritt til folket i Veidmannsfjorden. Det ble så revet på dugnad og fraktet til Medby. Her ble det bygd opp på nytt og innvidd i 1937. I 1967 ble huset utvidet med kor, sakresti, kjøkken, toalett og et tilbygg med en mindre sal, som ga totalt rundt 200 sitteplasser. Materialene til dette kom fra den gamle skolestua på Kaldfarnes. Bedehuset ble vigslet til kirkelig bruk samme år.

g) SIFJORD

Under siste krig ble det satt i ang pengeinnsamling med tanke på å få bygget et bedehus i Sifjord. Det ble gitt gratis tomt og stein til grunnmuren ble hentet med båt fra Rognan. Og gjennom gaver, utlodninger og en svær dugnadsinnsats av både kvinner og menn kunne huset «innvies» i 1961. Orgel og altersølv ble gitt av to ektepar fra bygda. Senere er det bygd bårhus. Formell innvielse ble foretatt 17. september 2017 av prost Skollevoll.

Medby

Sifjord

h) FLAKSTADVÅG

Kapellet på Flakstadvåg kommer opprinnelig fra Halvardsøya. Der hadde væreieren ført opp et forsamlingshus i 1913, hvor det også ble holdt innvielsesgudstjeneste samme år. Nedgangstider i øyværene førte til at drifta på øya opphørte og bygningene flyttet bort. Det gjaldt også forsamlingshuset, som ble gjenreist på Flakstadvåg og innvidd til kirkelige handlinger i juni 1926. Ungdomslaget Utsyn sto for riving, frakting og gjenoppbygging. Nå benevnes bygget som kapellkirke.

- Bogastiller

Oppe bak høyeste Stortinden og Småtindplatået ovafor Sifjord ble det for noen få år siden oppdaget en rekke såkalte bogastiller, d.v.s. små oppmurte halvsirkelformede skjul fra ei tid med fordums villreinjakt. Foran de 14 bogastillene som hittil er oppdaget går en flere hundre meter lang opptråkket gressbevokst reinsti mellom steinete terreng, ca 650 m.o.h. Bogastillene er orientert mot sør, noe som tilsier at reinen ble jaktet på mens den var på vårtrekket mot nord. Det er vanskelig å anslå hvor gamle disse kan være, men man har fra andre steder kunnet tidfeste denne type jakt så langt tilbake som til

ynge steinalder. Det har vist seg at også tamreinen fra Sør-Senja reinbeitedistrikt til dels bruker de samme gamle reintråkkene.

To av bogastillene. Legg merke til den mosebevokste og hardtrakka reinstien over fjellet

- **Ledegjerder for rein**

Mellom Lavika og Vikan svinger det seg et gammelt steingjerde fra nåværende fylkesvei og opp mot fjellfoten i 150 m lengde og opptil 1 m høyde. Det er ikke skillegjerde mellom bygder, fordi det ligger godt innpå Vikaneiendommen, og det synes heller ikke å ha noen funksjon i forbindelse med husdyrhold. Det er anlagt etter naturlige små berg i terrenget, og innimellom bygd opp av stein. Det er bygd slik at dyr ikke kan komme seg fra Finnessida mot Vikan, mens det lett å komme motsatt vei. Etter veibygging synes noe av gjerdet å være forsvunnet. Muligens har det tidligere endt ned mot et bratt berg i Lavika. Det er ikke unaturlig å sette det i forbindelse med tidligere villreinjakt. Ingen av de eldre i Vikan kjenner til hva slags funksjon gjerdet kan ha hatt. Et annet mulig ledegjerde for villrein er funnet i framkant av Rishågen i Veidmannsbotn. Det starter forholdsvis høyt oppe og skrår nedover mot Svarthammaren på Sifjordsida av eidet. I området der fins også ei jaktgrop/bogastille.

Under: Ledegjerde mellom Kolsaren og Vikan

- **Krigsminner:**

Tragedien på Svendsgrunnen:

12. april 1943 dukket plutselig den sovjetiske ubåten K21 opp midt i fiskefeltet på Svendsgrunnen og tok til å skyte mot norske fiskefartøy med kanoner. Det var tung sjø og dårlig sikt den dagen, så det gikk noe tid før båtene, som lå langt fra hverandre, oppfattet hva som var i ferd med å skje.

Det var fullstendig uventet at en ubåt tilhørende en nasjon som kjempet sammen med oss mot en felles fiende, skulle angripe venner og drepe fullstendig uskyldige fiskere. 10 fiskere ble drept. Flere ble såret. 7 ble tatt som fanger og ført til Murmansk. De levde i Sovjet under hele krigen under umenneskelige forhold. Bare 4 av disse kom tilbake etter krigen. Det blodige overfallet er beskrevet i Paul Einar Vatnes bok «Ukjent ubåt» fra 1968 og supplert med nye opplysninger i boka «Svendsgrunnen 12. april 1943, - uskyldige måtte ofte lide» av Bjørn Bratbak. Andre kilder er Årbok for Senja og diverse avisartikler skrevet av historieforsker og orlogskaptein Marcus E. Osen. I tillegg har man skildringer fra de overlevende.

En annen del av historien, er om den unge russiske marinegasten som falt over bord fra den russiske ubåten. Gasten ble senere i en meget forkommen tilstand, berget av fiskeskøyta «Baren» fra Mefjordvær. De hadde hørt hans skrik om hjelp. Kåre Kristoffersen, som tok gasten opp av sjøen, trodde han var død. Han var nesten stiv av kulde, men de fikk liv i ham. Bergingen ble observert av ubåten. Den stoppet da skytingen mot «Baren» og rettet angrepet mot andre båter i stedet. Unggutten ble brakt i land og levert til tyskerne, som ville skyte fangen, men sognepresten fikk dette avverget. Han visste at batterisjefen hadde «svin på skogen» og truet med å rapportere dette for sjefens overordnede. Derved berget fangen livet. Han kom til fangeleiren i Tromsø, og klarte under krigen å rømme fra fangeleiren til Sverige og videre til Sovjet. Lenge etter krigen ble denne personens store ønske å komme til Mefjordvær og takke sine redningsmenn fra krigens dager. Det lyktes i mai 2000. Et besøk til Gryllefjord ble avlyst.

Mange har spekulert i hva som fikk en alliert ubåt til å angripe uskyldige norske fiskere. Teoriene har vært mange, som at man trodde at nordmennene fisket for tyskerne, at ubåtkapteinen hadde hatt et mislykket tokt og ville hevne seg på hvem som helst, eller som den bergede russiske gasten senere har uttalt, at kapteinen på ubåten var full da han ga ordre om angrep og at det norske flagget ble forvekslet med det tyske marineflagget. *Under: Minnestøtta ved kapellet i Gryllefjord*

Engelske flykrasj i Høystakktinden:

T.v.
Gloster
Gladiator

T.h.
Fairey
Swordfish

Det var liten krigsaktivitet i søndre del av kommunen, men folk var likevel forsiktige og passet på å gjøemme skytevåpen og radioer når tyskerne kom på kontroll. En del fra området her, sammen med flere andre fra kommunen, ble å delta i krigshandlinger på Gratangsfjellet og kom under ild mange ganger. Heldigvis kom alle velberget heim derfra. Dessverre omkom Birger Solvang fra Medby, da hospitalskipet Dronning Maud ble senket i Gratangen 1. mai 1940..

Det som eldre i bygda husker best, var noe som hendte helt i starten av krigen, nærmere bestemt 21. mai 1940. Flere engelske fly gjorde seg klare til å lette fra det britiske hangarskipet "Furious", som lå i havet utfor Senja. Det hadde 18 Gloster Gladiator jagerfly og ett Fairy Swordfish torpedobombefly om bord. Med oppdrag om å gi troppestøtte mot tyskerne, lettet første gruppe fra hangarskipet mot Bardufoss. Denne besto av torpedobombere og 3 jagerfly. Men da de kom inn over Senja, som var innhyllt av tett tåke, fikk de problemer med å orientere seg. De skjønte at de lå altfor lavt og la bratt stigning opp for å komme over fjellene, som de ikke kunne se.

Bare kort tid etter fløy ett av jagerflyene rett inn i fjellsida i Høystakktinden mellom Sifjord og Osteren. Flygeren omkom øyeblikkelig da flyet eksploderte. Nå snudde ett av de andre jagerflyene, mens de to siste flyene steg bratt opp mot toppen av skaret mellom Osteren og Sifjorden. Men de klarte ikke å komme seg over. Først gikk torpedobombere med 3 manns besetning rett i bakken, mens det skled på snøunderlaget oppover. Flyet tok fyr, men mannskapet kom seg unna i siste liten, selv om de hadde fått en del skader etter krasjlandings. Det siste enmanns Gladiatorflyet styrtet på samme måten. Flyveren overlevde, men slo seg i svime i da han snublet ned den bratte lia. Han var helt blindet og følte seg i så elendig forfatning at han ville skyte seg selv, men kunne ikke finne pistolen. Men da han fikk tørket seg i ansiktet, skjønte han at han bare var blindet av blod som rant nedover ansiktet.

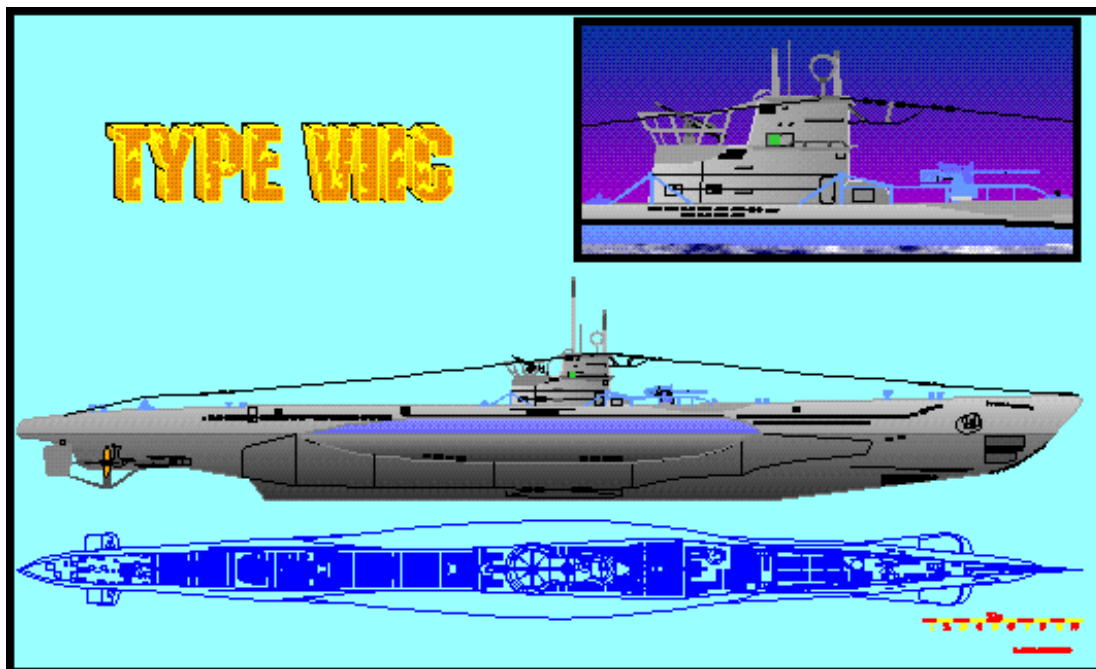
De 3 første mennene var allerede på vei ned fjellsida mot havet. Gladiatorflygeren tok samme retning alene. Han visste ikke hva som hadde skjedd med de andre. Et stykke nede i lia så han spor etter folk på vei nedover og at noen nylig hadde "slått lens" i snøen. Da skjønte han at det muligens var flere overlevende. Snart var alle 4 forent, og de la i vei videre ned mot fjordbotnen i Osteren. Her fant de fram til kraftstasjonen, som viste seg å være bemannet med en maskinist. For å være sikre, pekte de på maskinisten med våpen, men skjønte snart at det var en fredelig nordmann.

Fra Osteren ble de skyssa til distriktslegen i Torsken, og derfra til bar det med en lokal fiskebåt til et britisk feltsykehus i Harstad. De 3 karene fra torpedobombere ble kort tid etter sendt tilbake til England, mens jagerflygeren måtte være noe lengre på sykehuset og kom seg over til England på krysseren "Devonshire", sammen med kongehus og regjering.

Nå ville det seg slik at en måned senere ble hangarskipet "Glorious" senket i havet like utenfor Vesterålen. Det hadde tatt om bord en mengde fly, bl.a. de som kom nordover med hangarskipet "Furious" og som hadde vært stasjonert på Bardufoss. Så godt som alle om bord, både flygere og bakkepersonell, ble drept. Dermed skulle det vise seg at de som i utgangspunktet syntes å være de mest uheldige og som krasjlandet i fjellet vest på Senja, var omtrent de eneste som overlevde, med unntak av flygeren i flyet som gikk rett i fjellveggen. Han er gravlagt i Harstad.

Folk fra bygdene omkring tok seg etter hvert fram til flyene, hvor de fant mye som kunne «komme til nytte» i ei tid med knappe ressurser. Til og med hele flyvinger ble gjemt unna for senere bruk, og etter som tida gikk ble de fleste større vrakrestene borte. De senere åra har flyentusiaster samlet restene. Nå ligger bare noen små deler spredt rundt i et større område.

Tysk ubåt senket i Andfjorden:

En lite kjent hendelse under krigen fant sted i Andfjorden, like vest av Holmenvær, den 11. november 1944. En tysk ubåt med kjennetegn U 771, type VIIC, var på oppdrag i Andfjorden da den ble oppdaget av den engelske ubåten HMS Venturer. Det ble sendt torpedoer fra den engelske ubåten mot den tyske, noe som førte til at den sank med 51 operatører om bord på posisjon N 69,17 og E 016.28. Mer om dette i Enoksen: Bygdebok 3 for Berg og Torsken.

Andre krigsminner:

Ytterst på Grunnfarnes, under fjellformasjonen Mannen, hadde tyskerne en observasjonspost, besatt med rundt 10 soldater. Herfra var det god utsikt både sørover og nordover i Andfjorden og god beliggenhet for kommunikasjon til omliggende forlegninger og over til Andøya. Det er antydning til natursteinmurer i området, men det er usikkert om disse har sammenheng med vakthytta og aktiviteten der. Muligens er de av eldre opprinnelse. Ellers var det opprettet flysikringstjeneste i Gryllefjord med utsatt fortøyningsbøye for sjøfly som hadde ulike behov for å ligge der. Også to tyske patruljebåter med mannskaper var stasjonert i Gryllefjord.

Rester av steinmurer et stykke utpå Hågan utafor bebyggelsen på Grunnfarnes, lagt i 90 graders vinkel mot vest og nord. Observasjonsposten lå her, men nærmere havet. Folk tror ikke at disse steinmurene har sammenheng med krigen, men mener de er mye eldre, uten å kjenne til opprinnelsen

- Murverk, varder og gammer

Flere steder både i fjellet og ut mot havet kan man finne spesielle menneskeskapte steinsettinger. Det lever ennå fortellinger om at det skal ha vært en varde på toppen av Ørjekollen. Det må ha vært en ideell plass for varsling til alle samfunn rundt Andfjorden, dersom fremmede fartøyer skulle dukke opp. Det har nok utvilsomt også vært varder på andre strategiske steder langs kysten her. Som varslingsystem har vardebrenning hatt stor betydning gjennom historia. I Norge er det antatt at vardene var vanlige så tidlig som rundt Kristi fødsel, men de kan også ha vært i bruk tidligere. I Norge er det spesielt to perioder som er kjent for vardebygging og vardetjeneste. Den første er fra Håkon den godes tid fram til begynnelsen av 1300-tallet, mens den andre er fra Kristian IV av Danmark-Norge si tid fram til 1814, dvs. under Napoleonskrigene. Vardetjenning kunne i gammel tid være et signal på at leidangen skulle forberede seg til strid. Leidangen var et system der bøndene langs kysten utrusta skip og stilte mannskap.

Det første vardesystemet i Norge skal ha gått langs heile kysten fra Båhuslen til Varangerfjorden. Det var òg avgreininger innover fjordene. En varde ble stort sett satt sammen av 3–3,5 meter lange trestokkar stabla i ring på mellom fire og fem meter. Ved vardene kunne det settes opp vardehytter av tre eller stein.

Vi har også en steinkonstruksjon på Leikeneset, som folk i Leikvika sier var en utkikkspost etter hval. Her kunne folk sitte vakt for å speide etter lensmannsbåten når det foregikk tyvfisket av laks i tidlige vårkvelder. Det sies også at det lå steiner i området «etter noe gammelt», som de bygde opp igjen. Leikeneset har en særdeles god strategisk beliggenhet, og det kan godt tenkes at denne steinkonstruksjonen opprinnelig har hørt til et gammelt vardesystemet.

Varder på fjelltoppene har eksistert i mange generasjoner. Folk ville markere at de hadde vært på toppen, og senere kunne andre legge på flere steiner. Noen steder la man også inn ei bok hvor de som kom dit kunne skrive seg inn. Nå er turer til slike varder blitt organisert av turlag og andre organisasjoner. Ellers kan en ved fjellvatn finne legger av stein og også til dels huler med steinskjerming foran. Bålplasser av stein er også vanlige over alt hvor folk ferdes. Noen er svært gamle og har vært brukt i mange generasjoner. Det skal også være funnet samiske Árran, d.v.s. ringmurte bålplasser, flere steder hvor flyttamene (svenskesamene) har hatt sine leirplasser.

Gammer og gammetufter finner vi mange steder i kommunen og langs de gamle ferdselsstiene.

Toppen av Istinden, 851 m.o.h.; grensefjell mot Tranøy kommune. Mange turgåere har laget sine personlige varder

Skjul, bygd opp av stein på Leikeneset. Usikker opprinnelse

Til venstre: Varder på toppen av Ytste (Tredje) Svanfjellet. Grensetopp mellom kommunene Berg, Tranøy og Torsken. Til høyre: Rester av regn- og vindskjul med bål plass i øverkant av Strupvatnet i Krabbekjeften

Oppmurt skjulested ved Lendepollen. Opprinnelig bygd i forbindelse med oterjakt

Gamme under Kollkjerka. Fortsatt i bruk.

Gamme ved Tolvatnet. Inste Tolen i bakgrunnen.

Fjellhuler med historikk

De små bygdesamfunnene langs kysten av ytre Senja med generasjoners isolasjon har gitt opphav til et stort antall sagn og fortellinger. Mange av disse er samlet inn og tatt vare på i forskjellige skrifter. Her følger noen historier knyttet til kjente fjellhuler i kommunen:

Votthola utfor Barbogen (Hovda)

To fortellinger som begge skal bygge på faktiske hendelser:

1. Far og sønn fra Barbogen med samme navn: Samuel Samuelsen, var her og skar tare. De kom aldri heim, og man antar at de hadde forlist. Etterpå har folk lagt merke til at det i berget like ved har dannet seg en tydelig S. (Jan Gunnar Johansen)
2. En gang for lenge siden kom en sterk nordauststorm overraskende på fiskeflåten som lå på Torskeråsa. Den var så sterk at man ikke kunne huske et slikt uvær i manns minne. Båt etter båt forliste og svært mange omkom. Det sies at man etter stormen fant 50 votter (noen sier 20) i Votthola, som alle høvde til ei hand. Skal være sagn etter et faktisk forlis på 1800-tallet. (Arthur Brox)

Ausa utfor Gryllefjord

Det var to brøyr som rodde i Gryllefjord. Dei hadde ein tredje mann med på båten, og han var blind. Ein dag fann dei eit lik i sjøen. Dei tok det i båten, la til lands og gjømtet det inne i Ausa, ei fjellhole utafor været. Dei hadde hørt at fisken skulle vere svært glad i menneskekjøtt, og no var dei kvar morgon før det blei lyst oppe i Ausa og skar agn av liket. No fiska desse tre mykje betre enn dei andre båtlaga og drog båten full der andre ikkje kjende napp. Alle snakka om dette og skjønte ikkje korleis dette kunne henge saman. Ein kveld heldt brørne drikkelag i været, og den eine broren drakk då den andre til med desse orda: Drikk berre bror, mannen i ausa skal betale. Dei andre fiskarane undra seg over kva meininga kunne vere, og då kunne den blinde fortelle at brørne kvar morgon var i land eit stykke utafor været og hadde noko med seg når dei kom i båten igjen, men kva det var, kunne han ikkje vite. Noen av fiskarane for straks utover, og no kom alt for dagen. Dei to brørne blei bundne til toftene i båten og dradd opp i ei li innafor været. Der blei dei brent i sin eigen båt. Sidan vaks det ikkje gras i den lia, og ho blei derfor kalt Bleiklia, som ho også heiter den dag i

dag. Fisken som dei hadde fanga, var svart som jord då dei tok han av hjellen om våren. Den som ser vel etter, vil kunne få auge på eit ansikt i berget ved sida av Ausa. Det er denne skapningen som no blir kalt Mannen i Ausa. (Arthur Brox)

Hundhola under Kjerringberget

I Kjerringberget går det ei hule langt inn i fjellet. Ingen vet hvor den ender, men den kalles for Hundhola. Det fortelles at en hund en gang tullet seg inn her og fant ikke ut igjen. Lenge etter kom han fram på andre sida av fjellet, der det også er ei hule. Da var han fri for hår på den ene sida, sies det.

Resshallet på Ørja

Resshallet er ei fjellhule ved foten av Ørjekollen på Ørja. Det er trangt å komme seg inn, men inni utvider hula seg til et større rom. Her er det hogd inn i fjellveggen en rekke bumerker og intialer av uviss alder. Hula skal bl.a. ha blitt brukt til gjemmeded for verdisaker i krigstider.

Bjørgehula

Framme på Bjørga, ut mot havet, ligger ei fjellhule som man kan gå oppreist i. Det er ikke knyttet spesielle sagn til hula, men det sies at man midlertidig skal ha gjemt utstyr her under siste verdenskrig.

- Uferdige og nedlagte veier

Mange av de gamle veiene som ikke lenger er i bruk, ble bygd som kjerreveier. Her kan nevnes den gamle veien utover mot Kaldfarnes og veien fra Veidmannsbotn, over eidet og ned mot sjøen på Sifjordsida (den såkalte «Kjærliheitsstien»). Disse to er fortsatt godt synlige i terrenget.

Så har vi to veier som ble påbegynt, men aldri fullført og som var ment å binde to bygdesamfunn sammen: Veien Leikvika-Årberg og Vikan-Finnes. Begge er typiske kjerreveier og den delen av disse som er ferdig vitner om godt og grundig fagarbeid. Av andre veier kan nevnes de interne bygdeveiene i Leikvika og i Barbogen. Det er også delvis spor etter nedlagte veier flere andre steder, både internt i bygdesamfunn eller mot utmarka. Den siste nedlagte veien går gjennom den rasfarlige Sifjordura, ved at tunnel gjennom ura ble bygd i 1993.

Øverst: To bilder fra «Kjærliheitsstien» ned mot fellesstøa under Sifjordeidet

Nederst: Fylkesveien gjennom den rasfarlige Sifjordura, som ble nedlagt i 1993. Stein fra ura ovenfor har nå fylt veien på store deler av den 1,5 km lange strekninga

Leikvika: Nerveien ovafor fjæra var bl.a. skolevei og øverveien («Bakkerøra») fra 1800-tallet går gjennom bygda. Den er anslagsvis 400-500 m lang

Del av den gamle kjerreveien mot Kaldfarnes

Veien Finnes-Vikan under Kolsaren, som aldri ble ferdig

Den flotte veien fra Leikvika opp mot Årbergsnakken. Ca 1,3 km lang og 3-3,5 m bred. Murt opp enkelte strekninger

Gammel vei i Barbogen. I bakgrunnen fjellet Sula.

- **Gamle vandringsveier**

Fra gammelt av hadde folket på yttersida av Senja forskjellig behov for internt samkvem. Mye av kommunikasjonen foregikk med båt, men når været var lunefullt ble det å ta beina fatt over skarene mellom bygdene. Særlig problematisk var det når befolkningen hadde behov for doktor, jordmor, lensmann og prest når uværet herjet vinterstid. Det ble å gå fram til steder der det var hjelp å få, og heller ikke de offentlig ansatte hadde noen tanker om å svikte sine plikter. Det ble å gå lange strekninger i timesvis for å nå fram. Det er mange fortellinger om slike dramatiske turer, og ei av jordmødrene her ute, Anna Lunde, har skrevet bok («Jordmor i nord») om forholdene. Søndagene var kviledager, og mange fra forskjellige bygdesamfunn tok seg fram til kirka, kanskje aller mest for å høre nyheter om fiske og annet som hadde skjedd. Derfor ble også flere av de gamle ferdselsveiene kalt Kjerkeveien.

Bildet: Den gamle vandringsveien mellom Gryllefjorden og Bergsfjorden og videre innover Senja gikk over Ballesvikskaret og over de lange Ballesvikmyran. Bilvei over skaret fram til Gryllefjord ble ferdigstilt høsten 1966. Rasfare har ført til at ny vei er lagt med fylling og bru over fjorden og med tunnel gjennom skaret. Den ble midlertidig satt i drift høsten 2013. Fjellet Jesla (Jeksla?) t.v. og Gommen t.h. like bak. Den fraflytta gården Laberg ses ved foten av skaret.

Noen av de mest brukte vandringsveiene fra gammelt av, var strekningene
 Flakstad-Leikvika/Årberg (over Leikvikskaret)
 Leikvika-Årberg (over Årbergsnakken)
 Flakstad-Sifjorden (over Sifjordskaret)
 Vikan-Finnes-Sifjord (langs stranda)
 Sifjord-Veidmannsbotn (gjennom Sifjordura/over eidet)
 Veidmannen-Botn (langs stranda)
 Medby-Kaldfarnes (langs stranda)
 Elvejorda-Grunnfarnes (over Grunnfarnesskaret)
 Grunnfarnesbotn-Kongsnes (over Kongsnesskaret)
 Sifjord-Osteren (over Osternskaret/Sifjordskaret)
 Kjerringvika-Grunnfarnes (over Kjerringvikskaret)
 Torsken-Gryllefjord (over Torskeskaret)
 Gryllefjord-Ballesvika (over Ballesvikskaret)
 Sandsvika-Barbogen (over Sandsvikskaret)
 Sandsvika-Teistevika (over høgda)
 Teistevika-Ballesvika (langs stranda via Tortenberget)

I tillegg har vi de lange strekningene som gikk mot nabokommunene gjennom dalene mot innersida. Av disse kan nevnes

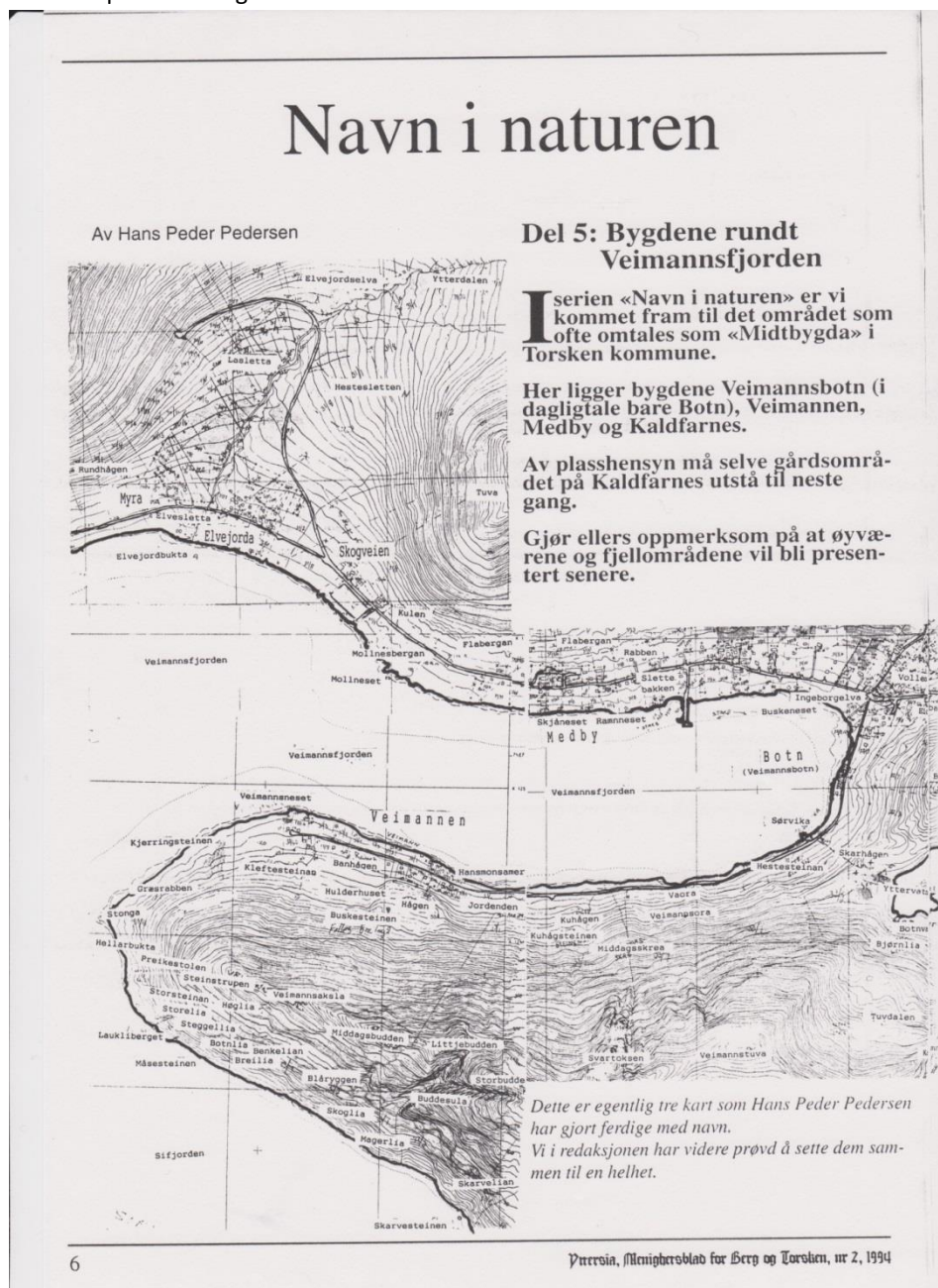
Fra yttersida og gjennom Svandalen
 Gjennom Nordkaperdalen
 Gjennom Sørkaperdalen og Ånderdalen
 Over Heia og Ånderdalen

- Navnetradisjonen

Det er samlet flere tusen lokale stedsnavn, først i forbindelse med oppdatering av kartverket på 1980-tallet, ved at det ble valgt personer fra hvert område i kommunen for å supplere med navn. Senere er dette fulgt opp av prosjektleder, som gjennom en tiårs periode har snakket med eldre i alle bygdesamfunn for å finne ut hva slags navn de bruker i sitt lokalmiljø. Detter er kartfestet og beskrevet bla. i en rekke artikler i Berg og Torsken menighetsblad.

Det viser dessverre at mange feilplasserte navn fortsatt ikke er rettet opp i offisielle kart. Navnene er ikke digitalisert, men er lagt inn på kartblad.

Et eksempel fra menighetsbladet:

- **Fiskemeder**

Prosjektleder har samlet et antall fiskemeder fra Andfjordområdet. Disse er ikke lagt inn digitalt, men fins i hefteform. Eksempel fra heftet:

FINNINGEN

Storklakken på Grytøyas vestende.
Bollholmen i Stryneset.
(Arne J. Arnesen)

HOLLA

Storklakken på Grytøyas vestende.
Storsvellingen i Fiskeneset.
(Arne J. Arnesen)

INNERSTØ (straumen bør bære mot nord)

Langt utfor Ørja.
Bollholmen i Strya.
Storklakken i Gryta.

YTTERSTØ

Storklakken på Grytøyas østende (Feneset)
Bollholmen i Stryneset.
(Arne J. Arnesen)

Meget dypt – bl.a. sei og uer.
Bollholmen i Strya.
Storklakken i Innergryta.
(To små skjær SV for Klakken kommer fram på vestsida).

RAMN (47 m)

Høyeste Teistetuva klar av Månesodden.
Holmenlykta i Årbergsnakken (omtrentlig – området er stort).
(Arne J. Arnesen)

ANGVAREN (22 m)

Teistetuva på Månestuva.
Skjolden på Stryneset; eller: Årbergsneset på vestsiden av Ørja.
(Arne J. Arnesen)

OKSESKOLTEN (27 m)

Holmenlykta overrett med Hamnneslykta (Grunnfarnes).
Leikeneslykta på Leiskjæret.
(Arne J. Arnesen)

- **Satsningsområder, prioritering og oppfølging**

Det må være riktig i første omgang å plukke ut noen få kulturmiljø som man kan ha ressurser til å ta godt vare på for kommende generasjoner. Her kan det være formålstjenlig å gjennomføre tiltak i områder som allerede har en vernestatus. Dette gjelder Sandsvika naturreservat, Nonsvika, Teistevika, Sildevika og Ballesvika landskapsvernområde og Holmenvær landskapsvernområde. Her er det også til dels foretatt, eller skal foretas, en del registreringer av kulturetaten i fylket, i regi av fylkesmannen som miljøansvarlig. Dette vil forutsette god dialog med de nevnte instanser.

Av andre kulturmiljø som ikke umiddelbart vil komme i konflikt med dagens aktiviteter, vil prosjektansvarlig foreslå det gamle gårdsområdet med handel og fiskebruk m.v. på Årberg. Også Svellingan og Langværan med sin rike fiskerihistorie kan være aktuelle kulturmiljø. Ellers er bygningsmiljøene i deler av Gryllefjord, Ballesvika og Barbogen interessante. Det samme gjelder en del av bebyggelsen på Kaldfarnes, som tidligere var et bygdesentrum med flere samfunnsfunksjoner. Hele Kongsnesområdet med kirkegården, mange spor etter tidligere stor fiskeriaktivitet og tidligere bebyggelse, kan også være et aktuelt kulturmiljø man bør ta vare på.

Av enkeltstående kulturminner, bør man kanskje som en start ha spesiell oppmerksomhet mot de gamle veiene og deres betydning for samhandling i og mellom bygdesamfunn. Flere av disse er i ferd med å bli ødelagte av forskjellige inngrep, ras og vegetasjon. Det samme gjelder spor etter utmarksaktivitet, som sommerfjøstufter, hvor en del eksempler er tatt med. Støer som har vært brukt i generasjoner er noen steder godt bevarte minner fra ei tid da fisket foregikk med nordlandsbåter med årer og seil som framkomstmiddel. Vi er også så heldige å fortsatt ha stående en del flotte, gamle brygger og naust som bør vernes. I det store og hele vil kulturminneplanen kunne gi en brukbar oversikt over hva som fins av kulturminner og kulturmiljø. Når det gjelder eldre bolig-/fritidshus er bare en del eksempler tatt med, ofte hvor bygningene for en del hører sammen i et boligmiljø.

Det får bli kulturetaten i kommunen sin oppgave å foreslå en tiltaksplan med prioritering, finansiering og oppfølging av kulturminneplanen.

- **Registreringer foretatt**

Følgende registreringer (i digitalt vedlegg) er gjort i forbindelse med prosjektarbeidet:

- BALLESVIKA, bygning 2
- BALLESVIKA, BYGNINGER 1
- BALLESVIKA, bygninger 3
- BALLESVIKA, bygninger 4
- BALLESVIKA, bygninger 5
- BALLESVIKA, bygninger 6
- BALLESVIKA, bygninger 7
- BALLESVIKA, bygninger 8
- BALLESVIKA, bygninger 9
- BALLESVIKA, bygninger 11
- BALLESVIKA, fjøstuft
- BALLESVIKA, husmur 1700
- BALLESVIKA, KJERKEGÅRDEN
- BALLESVIKA, naust 1
- BALLESVIKA, naust 2
- BALLESVIKA, bygninger 10
- BARBOGEN 6
- BARBOGEN, bygninger 1
- BARBOGEN, Eldjusholla
- BARBOGEN, fjøsen
- BARBOGEN, gårdsvei
- BARBOGEN, hus 1
- BARBOGEN, hus 2
- BARBOGEN, hus 3
- BARBOGEN, hus 4
- BARBOGEN, hus 5
- BARBOGEN, hus 6
- BARBOGEN, hus 7
- BARBOGEN, hus 8
- BARBOGEN, hus 9
- BARBOGEN, hus 10
- BARBOGEN, hus 11
- BARBOGEN, hus 12
- BARBOGEN, hus 13

- BARBOGEN, hus 14
- BARBOGEN, hus 15
- BARBOGEN, Innerodden
- BARBOGEN, inste Klemmingen
- BARBOGEN, Månesodden 1
- BARBOGEN, Mådesodden 2
- BARBOGEN, naustgruppe
- BARBOGEN, statsstø 1
- BARBOGEN, statsstø 2
- BARBOGEN, Vottholla
- BARBOGEN, Ølningsskaran
- Brygge, Hamnan Sifjord
- ELVEJORDA, naustmiljø
- ELVEJORDA, støer
- FELLESSTØA
- FINNES, Skolebygning
- FINNES, Samisk offerstein
- GJESKA, fjellhammar
- FLAKSTADVÅG, kapellet
- FLAKSTADVÅG, kirkegården
- GJESKA, brygge
- GRUNNFARNES, skolen
- GRUNNFARNES, storstøa
- GRUNNFARNES, bedehuset
- GRUNNFARNES, fiskehjellene
- GRUNNFARNES, fotballbane Hamnnesebukta
- GRUNNFARNES, gamle skolen
- GRUNNFARNES, Hamnnesbukta, nausttuft 3 og 4
- GRUNNFARNES, Hamnnesbukta, tuft
- GRUNNFARNES, Hamnnesbukta nausttuft 2
- GRUNNFARNES, Hamnnesbukta, ildsted, grue
- GRUNNFARNES, Hamnnesbukta nausttuft 1
- GRUNNFARNES, Hamnnesbukta, landfeste 1
- GRUNNFARNES, Hamnnesbukta, landfeste 2
- GRUNNFARNES, Hamnneset lykt
- GRUNNFARNES, kirkegården
- GRUNNFARNES, skolen
- GRUNNFARNES, steinmurer
- GRUNNFARNESBOTN 25
- GRUNNFARNESBOTN, nausttuft
- GRUNNFARNESBOTN, stortufta

- GRUNNFARNESTUNNELEN
- GRYLLEFJORD molo
- GRYLLEFJORD, Alverbrygga
- GRYLLEFJORD, Alverhuset
- GRYLLEFJORD, brygge 15
- GRYLLEFJORD, brygge 1
- GRYLLEFJORD, brygge 6
- GRYLLEFJORD, brygge 8
- GRYLLEFJORD, brygge 9
- GRYLLEFJORD, brygge 10
- GRYLLEFJORD, brygge 11
- GRYLLEFJORD, brygge 12
- GRYLLEFJORD, brygge 13
- GRYLLEFJORD, brygge 14
- GRYLLEFJORD, brygger 2
- GRYLLEFJORD, brygger 3
- GRYLLEFJORD, brygger 4
- GRYLLEFJORD, brygger 5
- GRYLLEFJORD, brygger 6
- GRYLLEFJORD, brygger 7
- GRYLLEFJORD, butikk mv
- GRYLLEFJORD, bygningsmiljø 1
- GRYLLEFJORD, bygningsmiljø 2
- GRYLLEFJORD, bygningsmiljø 3
- GRYLLEFJORD, bygningsmiljø 4
- GRYLLEFJORD, bygningsmiljø 5
- GRYLLEFJORD, bygningsmiljø 6
- GRYLLEFJORD, bygningsmiljø 7
- GRYLLEFJORD, bygningsmiljø 8
- GRYLLEFJORD, bygningsmiljø 9
- GRYLLEFJORD, bygningsmiljø 10
- GRYLLEFJORD, bygningsmiljø 11
- GRYLLEFJORD, bygningsmiljø 12
- GRYLLEFJORD, bygningsmiljø 13
- GRYLLEFJORD, bygningsmiljø 14
- GRYLLEFJORD, bygningsmiljø 15
- GRYLLEFJORD, bygningsmiljø 16
- GRYLLEFJORD, eldre molo
- GRYLLEFJORD, fergekai
- GRYLLEFJORD, fryseriet
- GRYLLEFJORD, gammelt hus

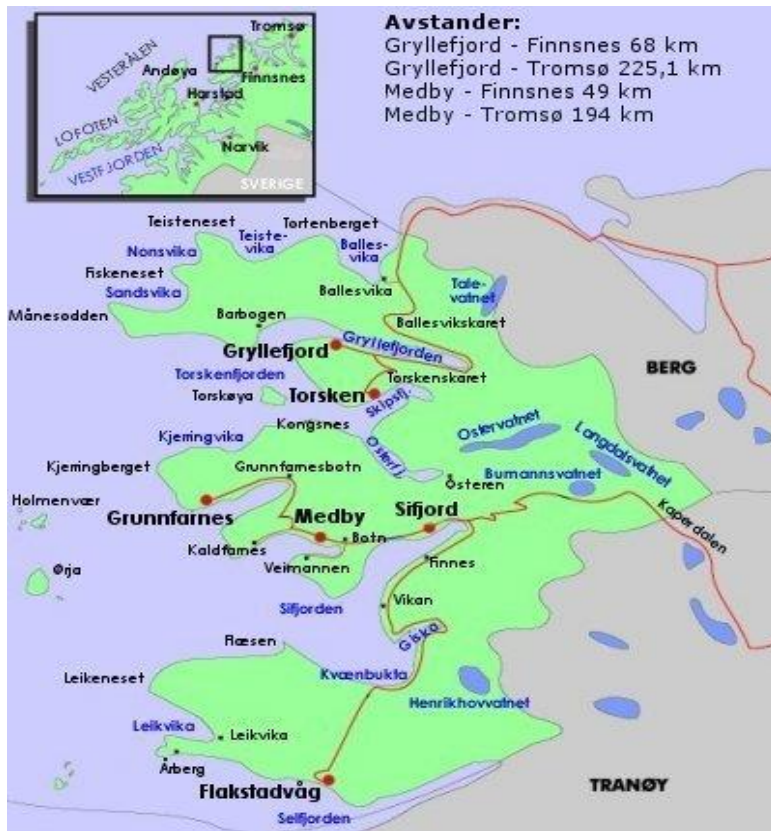
- GRYLLEFJORD, herredshuset
- GRYLLEFJORD, innerste brygga
- GRYLLEFJORD, kapellet
- GRYLLEFJORD, Karl Persabruket
- GRYLLEFJORD, kirkested
- GRYLLEFJORD, Kjergården
- GRYLLEFJORD, mellageret
- GRYLLEFJORD, minnestøtte
- GRYLLEFJORD, nedlagt verksted
- GRYLLEFJORD, sykehjemmet
- GRYLLEFJORD, talestasjonen
- GRYLLEFJORD, ungdomshus
- GRYLLEFJORD, Yttersia vekst mv
- Høystakktinden fly
- KALDFARNES tuft 3
- KALDFARNES tuft 4
- KALDFARNES YTRE, steingjerde
- KALDFARNES YTRE
- KALDFARNES, butikken
- KALDFARNES, den gamle kjerreveien
- KALDFARNES, sommerfjøs 1
- KALDFARNES, sommerfjøs skjå 2
- KALDFARNES, tingstua
- KALDFARNES, tuft 5
- KALDFARNES, tuft 6
- KALDFARNES, tuft 7
- KALDFARNES, tuft 8
- KALDFARNES, tuft 9
- KALFARNES, VIKAN, Lendepollen jaktskjul
- KONGSNES, hustuft 1
- KONGSNES, hustuft 2
- KONGSNES, kjerkegården
- KONGSNES, landfeste 2
- KONGSNES, nausttuft 2
- KONGSNES, steinfundament brygge
- KONGSNES, steinmur for sjøhus
- KONGSNES, stø 1
- KONGSNES, stø 2
- KONGSNES, stø 3
- KONGSNES, stø 4
- KONGSNES, stø 5

- KONGSNES, stø 6
- KONGSNES, stø 7 og 8
- KONGSNES, stø 1
- KONGSNES, vei mot kirkegård
- KONGSNES, ødelagt landfeste
- KRIGEN U 771
- KRIGEN, flykrasj
- KRIGEN, massakren på Svensgrunnen
- LEIKVIKA, Blåstranda Ol Hansasteinen
- LEIKVIKA, Blåstranda tuft 1
- LEIKVIKA, Blåstranda tuft 2
- LEIKVIKA, Blåstranda tuft 3
- LEIKVIKA, Blåstranda tuft 4
- LEIKVIKA, Blåstranda tuft 5
- LEIKVIKA, fjøsmur og låvebru
- LEIKVIKA, steingjerde 1
- LEIKVIKA, steinrøys 1
- LEIKVIKA, enslig hus
- LEIKVIKA, fjøsmur 1
- LEIKVIKA, gammel vei 3
- LEIKVIKA, låvebru og fjøstuft
- LEIKVIKA, skolen
- LEIKVIKA, ungdomshuset
- LEIKVIKA, 1
- LEIKVIKA, tur juni 2016
- LEIKVIKA, fjøsmur 2
- LEIKVIKA, gammel vei 1
- LEIKVIKA, Leikvikfjellet, hytte
- LEIKVIKA, Skrivargården, Blåstranda
- LEIKVIKA, utedo
- MEDBY, badehuset
- MEDBY, dampskipskaia
- SANDSVIKA, oversikt 2
- SANDSVIKA, oversikt
- SIFJORD, barkekar
- SIFJORD, badehus
- SIFJORD, brygge 1
- SIFJORD, brygge 2
- SIFJORD, brygge 3
- SIFJORD, brygge 4
- SIFJORD, brygge 5

- SIFJORD, brygge 6
- SIFJORD, brygge 7
- SIFJORD, brygge 8
- SIFJORD, brygge 9
- SIFJORD, brygge 10
- SIFJORD, bryggemiljø og molo
- SIFJORD, brygger 6
- SIFJORD, Finnes Nothjell
- SIFJORD, grendehus og brygge
- SIFJORD, havnemiljø
- SIFJORD, molo
- SIFJORD, naust og brygge
- SIFJORD, naust
- SIFJORDURA, veien
- SIFJORDEIDET, skjåer
- Stølen, tuft 1
- Stølen, tuft 3
- Stølen, landfeste
- Stølen, tuft 2
- Stølen, tuft 4
- TEISTEVIKA, Dungan
- TEISTEVIKA, hytter
- TEISTEVIKA, sjøbu
- TORSKEN, Doktorlunden
- TORSKEN, Eidebrygga
- TORSKEN, fiskeriaktivitet før og nå
- TORSKEN, gamle støer
- TORSKEN, gammel kjerkegård
- TORSKEN, kirkegården
- TORSKEN, kjerka
- TORSKEN, naust og ankerfeste
- TORSKEN, nedlagt brygge og kai
- TORSKEN, nedlagt butikk
- TORSKEN, Olaibrygga
- TORSKEN, pretestua
- TORSKEN, steinmur storsvingen
- TORSKEN, tidligere butikk
- VEIDMANNSBOTN, storstøa
- VEIDMANNSBOTN, torvesjå 1
- VEIDMANNSBOTN, stø 2 av 8
- VEIDMANNSBOTN, stø 3 av 8

- VEIDMANNSBOTN, stø 8 av 8
 - VEIDMANNSBOTN, stø 1 av 8
 - VEIDMANNSBOTN, eldre naustmiljø
 - VEIDMANNSBOTN, jaktskjul
 - VEIDMANNSBOTN, steingjerde 1
 - VEIDMANNSBOTN, stø 5 av 8
 - VEIDMANNSBOTN, stø 6 av 8
 - VEIDMANNSBOTN, støer i fjordbotnen
 - VEIDMANNSBOTN, torvesjå 2
 - VEIDMANNSBOTN
 - VEIDMANNSBOTN, stø 7 av 8
 - VEIDMANNSBOTN, stø 4 av 8
-
- VIKAN, ledegjerde
 - VIKAN, indre Skarlandet steinalder VIKAN, jaktgrop Kvænbukta
 - VIKAN, Kvænbukta grav og tuft
 - VIKAN, Skarlandet indre tuft 2
 - VIKAN; steinring Lavika
 - VIKAN, vei Kolsaren
 - Årberg, brygga
 - Årberg, Bygningsmiljø
 - Årberg, fjøsrester
 - Årberg, fjøstuft 3
 - Årberg, Gårdsmiljø
 - Årberg, hus og fjøsrester
 - Årberg, sjøvei
 - Årberg, stabbursrester
 - Årberg, Tinastua
 - Årberg, Tobiashuset
 - Årberg, tuft etter skjå
 - Årberg, tuft hus, fjør
 - Årberg, tuft sommerfjøs
 - Årberg, hustuft 1
 - Årberg, hustuft 2
 - Årberg, posthus, hytte
 - Årberg, stabbur 1
 - Årberg, større tuft

Kart over Torsken kommune

Kilder:

Eldre informanter (møter, intervjuer, samtaler m.v.)
Bygdebok 1, 2 (A. Brox) og 3 (Enoksen) for Berg og Torsken
Folkeminne frå ytre Senja (A. Brox)
Folkeminne frå ytre Senja 2 (A. Brox)
Årbok for Senja, div. årganger
Håøygminne, div. årganger
Håøygminne, div. særprent (A. Brox)
Moursundslekta i Berg og Torsken (A. Brox)
Torsken gjennom 1000 år (Andreassen)
Vikan gårdshistorie (Hansen)
Ei hjemmestrikka strømpe (Ringdal)
Skisser og minne frå Gryllefjord i hardåra 1927-1940 (Kleiva)
Museumstidsskriftet Ottar
IKAT – interkommunalt arkiv Troms
Havnevesenets arkiv
Lofotmuseet
Div. rapporter, skriv og kompendier
Egne bilder, registreringer og notater fra tidligere

